

ny konzervativců ve straně vyvrcholil v dubnu 1969 a O'Neill rezignoval. Nástupcem se stal další příslušník ulsterské pozemkové elity, O'Neillův bratranec a bývalý ministr zemědělství major James Chichester-Clark (1923–2002), který předtím potvrdil svou konzervativnost, když odstoupil poté, co strana schválila uzákonění zásady zrovnoprávnění ve volbách do komunálních úřadů.

Ani Chichester-Clark však nedokázal na situaci nic změnit. Jeho zvolení uklidnilo některé konzervativní unionisty, ale pro katolíky bylo špatnou zprávou. Mechanismus občanského konfliktu byl nastartován maximalistickými požadavky Lidové demokracie. V tomto úsilí měli radikálové podporu světových a často i britských médií, která prezentovala situaci v Severním Irsku jako problém utlačované menšiny pod knutou sektářského režimu. V situaci, kdy především katolíci (často nezaměstnaní) dělníci mohli konfliktem potenciálně dost získat, a proto se angažovali v bitkách s policií a protestanty, bylo jen otázkou času, kdy se stresovaní protestanté začnou hrozbě rozvrácení státu bránit ve větším měřítku.

Britská intervence, návrat IRA a pád Stormontu

Mimo rozměr srážek menšího rozsahu se potyčky v Severním Irsku z jara a léta 1969 dostaly v souvislosti s pořádáním tradičního červencového oranžistického pochodu v Derry, připomínajícího bitvu na řece Boyne. V krajně napjaté atmosféře bylo pravděpodobné, že tak symbolizující událost jako dominanci demonstrující oranžistický pochod bude mít vážné důsledky. Mladí katolíci v Derry měli předem vyrobené zápalné lahve, a tak bylo jen otázkou, jak velkého rozměru srážky nabudou. Nakonec katolíci nebojovali s protestanty, nýbrž s RUC, jež měla ve městě dohlédnout na klid. Policie, jejíž oddíly byly složené téměř výhradně z protestantů, byla rozhodnuta, že katolické provokace již nestrpí, a proto se ve střetu angažovala naplno. Výsledkem byla několikadenní „bitva“ s mladými katolíky, v jejímž průběhu byly postaveny na hranicích katolické čtvrti barikády a z jejího teritoria byly vytvořeny tzv. zakázané zóny, kam již katolíci státní orgány nepustili.

Zprávy o událostech v Derry se rychle šířily Ulsterem a měly za následek, že NICRA a Lidová demokracie organizovaly po celém Ulsteru proti postupu policie demonstrace. Ty v silně napjaté atmosféře Belfastu přerostly v etnické srážky mezi katolíky a protestanty, které se postupně v kontextu s událostmi v Derry změnily ve skutečný pogrom na katolíky. Během několika dnů zdivočelí a alkoholem často posílnění pro-

testantští dělníci a lůza za pomoci RUC, která bez váhání střílela na každého, koho podezírala z terorismu, vyhnali z domovů přibližně 150 katolických rodin, jejichž domy následně vypalovali. Během pěti dnů od začátku násilností v Derry bylo v Belfastu zabito 7 lidí (z toho 5 katolíků) a zraněno přibližně 750 lidí. 3500 katolických a 500 protestantských rodin muselo opustit své domovy.

V prvních dnech násilností byli katolíci v Belfastu takřka úplně bez ochrany. V tamním vedení IRA působili marxisté, jednající dle instrukcí dublinského ústředí, kteří ozbrojený boj i prevenci proti loajalistickým útokům odmítali. V Severním Irsku byl navíc mezi republikány zoufalý nedostatek zbraní. Jen několik nejrozhodnějších se ve dnech mezi 12. a 15. srpna 1969 snažilo protestanty zastavit střelbou. Obranu katolíků a pořádek ve městě nakonec musely zajistit až britské vojenské jednotky, které do Derry a Belfastu dorazily 15. srpna 1969. Vyděšení katolíci je vřele přivítali jako jedinou efektivní ochranu před pogromy. Vystavěním zdí, v nichž byly zabudovány hlídkové věže pro vojáky, Britové na nejkritičtějších místech oddělily katolické a protestantské čtvrti. V Belfastu ale již předtím stály katolíky zbudované barikády, oddávající katolické čtvrti od zbytku Severního Irska, zónky belfastských „no-go zón“ (no-go zones).

Když se o událostech na severu dozvěděli politicky tradičně nacionálně silně vyhraněné Fianna Fáil, v té době vládnoucí strany v republice, rozhodli se, že k hranici s Ulsterem vyšlou armádní nemocnice a táborová zařízení pro uprchlíky. Diskutovali i o návrhu

jednoho z ministrů, aby irská armáda přikročila k záchranné operaci na ochranu katolíků a překročila severoirskou hranici. Tento návrh sice odpovídal duchu irské ústavy z roku 1937, ale pro malé Irsko, které si nemohlo konflikt s Británií dovolit, byl nereálný. Proto byla přijata racionálnější opatření. Vláda na podporu vyhnaných katolíků vyčlenila 100 000 liber a další bezprostřední aktivitou Dublinu bylo naléhání na OSN, aby dosáhla souhlasu Británie s vysláním mezinárodních jednotek do Ulsteru.

Tento návrh ale neměl žádnou naději. Britové krizi tak rozsáhlého charakteru veřejně nepřipouštěli. Věřili, že se jim podaří situaci opět uklidnit, takže bude možné vojáky stáhnout. Cestou vedoucí k uklidnění mělo být pokračování reformem v již zmíněných oblastech a postupné vyrovnávání právních standardů mezi Británií a Severním Irskem, které mělo katolíkům garantovat všechna práva. Tak to alespoň dohodli představitelé Severního Irska a Velké Británie na schůzkách, které se konaly vzápětí po výbuchu násilností v Derry a Belfastu (tzv. Deklarace z Downing Street z 19. srpna 1969). V Británii dostal problémy Severního Irska na starosti náměstek ministra vnitra James Calaghan. Ten během podzimu 1969 Ulster několikrát navštívil, aktivně komunikoval s unionisty i s katolíky a upřímně se snažil o uklidnění provincie.

Logika věcí však byla taková, že ustupovat museli protestanté, kteří koncese ze své strany chápali jako další podryvání svého státu, a proto se bouřili. Když bylo v říjnu 1969 na základě práce vládní komise určené k vyšetřování poměrů v severoirských bezpeč-

nostních složkách oznámeno, že oddíly *B-Specials*, symbol protestantské nadvlády v Severním Irsku, budou zrušeny, vedlo to ke srážkám mezi militantními lojalisty a RUC, jež si vyžádaly 3 mrtvé a 66 zraněných. *B-Specials* roku 1970 nahradily nové pomocné policejní oddíly nazvané Ulsterský obranný regiment (Ulster Defence Regiment/UDR), určené jen k hlídkování, ale katolíci do nich nevstupovali a nadále je považovali za protestantskou milici. Calaghanem iniciované reformy, které během následujícího roku a půl de iure a často i de facto napravily všechny staré krivdy páchané na katolících, měly dopad i na atmosféru v rámci unionistické politiky. Premiér Chichester-Clark sice oceňoval, že autonomii Severního Irska okleštěje Londýn a on nemusí reformy iniciovat sám, ale pro konzervativce uvnitř UP i mimo ni (Paisley) byl tento kurz těžko přijatelný. Ve vládnoucí straně i ve společnosti tak přetrvávalo schizma mezi příznivci jen minimálních ústupků a realisty.

Jestliže pro protestanty byly reformy bolestným procesem, katolíci, a především ti nejradikálnější, je považovali za samozřejmé. Velká většina z nich si přála sjednocení Irska. Menšina požadovala jednotu ihned, většina ale nespěchala a byla ochotna vyčkat až povolí unionistický odpor. V dané situaci jí stačilo, že byl zahájen proces sociální a politické rehabilitace katolíků. Calaghanovy reformy a mírný přístup Britů proto způsobily, že barikády, za nimiž v týdnech po 15. srpnu 1969 republikáni ze Sinn Féin organizovali katolickou samosprávu a primitivní domobranu (tzv. občanské obranné výbory), byly odstraněny. Pod-

zim 1969 se až na bitky lojalistů s RUC a na několik menších nájezdů z protestantských zón obešel bez násilí.

Kampaň za lidská práva a události ze srpna 1969 mnohým připomněly myšlenku irského národního osvobození. Gerry Adams, kterému tehdy bylo pouhých jedenadvacet let, pracoval jako barman nebo jako dělník v pivovaru a na žebříčku významnosti v rámci republikánského světa teprve stoupal, a jemu blízcí republikáni v Belfastu pochopili srpnové události jako jen těžko opakovatelnou příležitost. Především tito mladí republikáni, které jejich rodiny vychovávaly v nesmiřitelnosti k britské přítomnosti v Irsku, po protestantském pogromu a příchodu nenáviděných „okupantů“ došli k názoru, že je třeba využít momentálního zvýšeného odcizení katolické komunity v Severním Irsku a diskreditace jeho vládnoucího režimu k tomu, aby opět po 50 letech seriózně nastolili otázku irského rozdělení.

Ještě v polovině srpna 1969 v podstatě neexistující severoirská IRA zažila v týdnech po pogromu velký vzestup. Desítky mladých mužů dělnického původu i někteří protřelí republikáni se zkušenostmi z kampaní z 50. let měli zájem bránit „své lidi“ a nechápali, proč dublinské marxistické a pro politiku agitující ústředí IRA odmítá při obraně pomáhat dodávkami zbraní a peněz. V průběhu září 1969 se proti vůči Dublinu loajálnímu vedení belfastské IRA vytvořila velká opozice, která jej donutila, aby dalo všechny fondy k dispozici těm, kdo chtěli zajistit obranu a později i zaútočit. Jedním z vůdců tohoto ideologicko-gene-

račního „puče“ v belfastské IRA byl kromě Joea Cahilla a Daihí O'Connella i Gerry Adams.

Nové vedení severoirské IRA se shodlo na tom, že až do odvolání přeruší kontakty s dublinským ústředím, a začalo organizaci připravovat na boj. IRA se začala reorganizovat, po Irsku se rozjeli emisáři, kteří dohadovali dodávky zbraní od spřátelených republikánských kontaktů v republice. Na podzim 1969 k tomu měli velmi dobré podmínky, protože vláda Fianna Fáil ke krizi na severu ještě stále hledala vhodný postoj a nová protiteroristická opatření proti protistátně zaměřené IRA nebyla přijata. Naopak.

Radikální a ambiciózní ministři Neil Blaney a Charles Haughey (*1925), kteří si přáli, aby nacionalisté na severu byli dobře vyzbrojeni, tajně řídili akce irského rozvědčíka kapitána Kellyho, jehož prostřednictvím byli v kontaktu s oficiálním marxistickým ústředím IRA v Dublinu. Na konto republikánů se také dostaly některé částky z fondu na pomoc obětem pogromu. Vrcholem Blaneyho a Haugheyho aktivit byla skandální tzv. zbraňová aféra. V létě 1970 vyšlo najevo, že oba muži měli cosi společného také s prokazatelným pokusem propašovat do Irska náklad zbraní z Německa určený pro IRA na severu. Na riziko Iry upozornila britská rozvědka a akce byla v zárodku překažena. Taoiseach Jack Lynch (1917–1999), který údajně o ničem nevěděl, rychle donutil oba ministry k demisi. Blaney i Haughey byli dokonce souzeni za pokus o ilegální dovoz zbraní, ale během několika měsíců byli pro nedostatek důkazů zproštěni obžaloby.

K formálnímu rozchodu militantních republikánů s Goulingovým centrem IRA v Dublinu došlo po zasedání Armádní rady IRA v Dublinu v prosinci 1969. Na něm byli příznivci boje přehlasováni marxisty, kteří byli rozhodnuti ukončit volební abstencionismus a zcela skoncovat s nacionalistickou tradicí IRA. Odpadlíci kolem nového vůdce Seana McStiofaina, syna Angličana a irské matky a především zkušeného republikána s minulostí pilota RAF, se rozhodli ponechat si původní název, ale předsunuli před něj adjektivum „*provisional*“ (prozatímní IRA-PIRA) jako upomínku na prozatímní vládu Irska z roku 1916. Epilogem za rozpadem republikánského hnutí v Irsku bylo v lednu 1970 rozštěpení Sinn Féin.

PIRA však zatím zdaleka nebyla připravena na boj. Neměla sice nouzi o dobrovolníky, ale chyběly jí zbraně. Kromě toho musela vyčkat, až se Britové v očích katolíků dostatečně znemožní, a také jim v tom trochu pomoci. Vedení organizace proto zatím shromažďovalo zbraně a k akcím vojenského charakteru přistupovalo teprve postupně. Tento postoj umožnil, aby se provincie pokusila vyřešit své problémy podle britského, tedy reformního programu. Ten byl však odsouzen k neúspěchu. Tím, že Britové vládu nutili, aby odzbrojila RUC, rozpustila *B-Specials* a iniciovala odstraňování hanlivých grafit, silně popuzovali loajalisty typu Paisleyho. Reformátoři se nezavděčili ani katolíkům, kteří věděli, že reformy nejsou upřímné a nesouvisejí s nimi politické změny (vstup katolíků do vlády atd.). Atmosféra v provincii proto byla i nadále nepříznivá a nestabilní a při zatvrzelosti radikál-

ních jader obou komunit bylo jen otázkou času, kdy klidné období ukončí další násilí.

Belfast zažil první nepokoje již na přelomu března a dubna 1970, kdy Britové povolili oranžistický pochod podél katolického ghetta Ballymurphy. Pochoďující si nedokázali odpustit provokativní melodie. Výsledkem byly bitky mezi katolickými mladíky a armádou, která svou tolerancí vůči pochodu poškodila svou dosavadní dobrou pověst mezi katolíky, čímž nahrávala PIRA. Konečné odčizení mezi armádou a katolíky ale přišlo až v létě 1970. Na konci června vypukly v souvislosti s oranžistickým pochodem znovu velké bitky mezi katolíky a protestanty v Belfastu. Hrozil další pogrom na katolíky a armáda je nebyla připravena bránit. Pozice na přístupech do inkriminovaných oblastí proto zaujali bojovníci stále akceschopnější PIRA, kteří ve své první akci zabili 3 protestanty. Celkově si násilností z konce června 1970 vyžádaly 7 životů, 200 zraněných civilistů a 10 zraněných vojáků.

Sebevědomé vystoupení PIRA, která zároveň formou přibližně 40 detonací menšího rozsahu zahájila v červnu 1970 svou provokační kampaň, vedlo ke katolíkům stále tvrdší Brity k tomu, aby se pokusili dostat z katolických ghatt zbraně, a demonstrovali tak svou autoritu. 3. července 1970 3000 vojáků s podporou helikoptér a obrněných vozidel obsadily oblast Falls Road v Belfastu a provedly domovní prohlídky, při nichž byly vyráženy dveře a ničen nábytek. Zásah vyvolal v „no-go zóně“, kterou ghetto i po stažení barikád stále efektivně bylo, velké rozhořčení. Mladíci ihned vyvolali tradiční šarvátky a v oblasti zavládl

chaos. Falls Road, kde se prohlídky konaly, kontrolovala tzv. Oficiální gouldingovská IRA (Official IRA /OIRA), jejíž členové začali na Brity střílet, i když to bylo v rozporu s jejich oficiální politikou. Po 3 dnech domovních prohlídek, pouličních bitek a občasných střelby byli zabiti 4 civilisté a 60 jich bylo zraněno.

Zásah britské armády na Falls Road měl vliv především na nálady uvnitř katolické komunity. Pod akcí se podepsala nová konzervativní britská vláda Edwarda Heatha (1916–2005), která sice neměla jinou než na reformách postavenou irskou politiku, ale vzhledem k tradici vztahů mezi konzervativci a unionisty byla ke katolíkům příkřejší. Dojem, že scény na Falls Road připomínající léta 1920–1922, jsou jen „šikanou“ britské armády na objednávku protestantů, se v očích katolíků potvrdil, když Britové do zpacifikované oblasti přivezli dva unionistické poslance, aby si „dobře vykonanou práci“ armády mohli prohlédnout na vlastní oči.

Poničené domy, strach z hrubě se chovajících vojáků, zápach slzného plynu a fakt, že Britové zabavovali zbraně těm, kteří jediní byli ochotni je za každých okolností bránit před nijak netrestanými a ještě lépe vyzbrojenými protestanty, způsobily, že katolíci bez ohledu na svůj sociální původ přestávali věřit v britskou nestrannost. Za těchto okolností PIRA ani OIRA nestačily zvládat nával dobrovolníků a jejich pověst mezi katolíky se zlepšovala.

Pohyb na politické scéně v průběhu roku 1970 odpovídal již dříve naznačenému schématu. Londýn dohlížel na reformní kurz severoirské vlády, jež ale

z principu i z obav před pravici nemohla reformy provádět příliš ochotně. Na jaře 1970 uspěl Ian Paisley nejprve ve volbách do Stormontu a v červnu i do Westminsteru. O posilování pravice uvnitř Unionistické strany svědčilo to, že si stále silnější konzervativci vynutili měsíc po zásahu armády na Falls Road výměnu na jejich vkus příliš liberálního ministra vnitra a úspěšně blokovali schvalování některých reformních opatření. Postavení Chichesterovy vlády váhavých reformátorů bylo nepevné a provincií se šířily fámy o konzervativním spiknutí uvnitř vládní strany, které reformní proces zastaví a tvrdě zakročí proti PIRA.

V roce 1970 vznikly dvě nové politické strany. První z nich, Strana Aliance Severního Irsku (NI Alliance Party/AP), založená v dubnu, se hlásila k unii s Británií. Cílem její politiky bylo smíření mezi katolíky a protestanty. Neprofilovala se nacionalisticky a její členové pocházeli rovnoměrně z obou severoirských komunit. Mnohem větší význam mělo založení Sociálně demokratické labouristické strany (Social Democratic Labour Party/SDLP). Jejími zakladateli byli umírnění představitelé hnutí za občanská práva z let 1968–1969, bývalí severoirští labouristé a představitelé zaniklé NP. Podobně jako u Aliance i u SDLP dominoval program národního usmíření a akcent na nenásilí, ale zásadním východiskem jí bylo uspokojení nacionálních ambicí katolíků.

SDLP od počátku své existence vycházela z intelektuálně náročného programu založeného na třech zásadách a jedné dlouhodobé vizi. Požadovala občanská a politická práva pro katolíky, institucionální

vtažení Irské republiky do severoirských ústavních struktur (tzv. „irskou dimenzi“) a vycházela z respektu k právu většiny obyvatel v Severním Irsku rozhodnout o budoucnosti provincie. Na neurčito odloženým, ale nikoli opomíjeným cílem strany bylo jednotné Irsko. Z programu i etnické a náboženské příslušnosti jejích členů vyplývalo, že se nemohla stát stranou pro jiný než katolický elektorát, i když podíl levicových a občanskoprávních idejí byl v jejích počátcích výrazný. Během krátké doby strana díky své umírněnosti a charismatu vzdělaných vůdců zaujala místo uvolněné po Nacionalistické straně a stala se hlavním představitelem katolického konstitucionalismu, tradičně nalézajícího voličskou podporu mezi střední třídou a všemi odpůrci násilí. Vzestupem sociálně modernistické a sekulární SDLP zároveň vyvrcholil rozchod s tradicí silného sepětí severoirské nacionalistické politiky s církví, která sice neztratila roli ústřední náboženské a kulturní instituce, ale její sociální i politický konzervativismus byl v rozporu s aktuálními politickými potřebami nacionalistů.

Hlavní iniciativu v této době ale nerozvíjely politické strany, nýbrž PIRA. Ta udržovala do konce roku 1970 kontakt s Brity a pokoušela se krotit katolické mladíky, kteří od letního zásahu armády na vojáky neustále útočili zápalnými lahvemi a kamením, čímž teroristy předčasně vtažovali do potíží. Ti zatím cvičili dobrovolníky, pašovali do Ulsteru zbraně a výbušniny a jednali s americkými příznivci sdruženými v organizaci Pomoc Severnímu Irsku (Northern Ireland Aid/NORAID) o zásilkách zbraní. O své existenci dáva-

li vědět „jen“ explozemi, kterých bylo do konce roku 1970 zaznamenáno celkem 153. Ztráty na životech byly zatím minimální. Nezahynul ani jeden voják, ale „jen“ 3 příslušníci RUC, zato na majetku stát přišel o 5 000 000 liber. Zdálo se, že PIRA má více starostí s OIRA. Obě organizace se odcizily natolik, že se jejich členové začali navzájem napadat.

Nedošlo k žádné konkrétní události, kvůli níž by vedení PIRA přešlo k plánované válce. Na přelomu let 1970 a 1971 její bojovníci zintenzivnili pumové útoky na materiální cíle a s narůstajícím sebevědomím, opírajícím se o mlčenlivou toleranci katolické komunity, pomalu přecházeli od obranné a pasivní fáze k prvním útokům na armádu. Prvního vojáka zabil dobrovolník PIRA na začátku února 1971. V té době z katolických ghatt již létaly vzduchem i kulky. Večer 5. února 1971 vystoupil v televizi premiér Chichester-Clark a oznámil světu, že Severní Irsko je ve válce s PIRA.

Intenzifikace teroristické kampaně vyvolala v unionistickém táboře rychlou odezvu. Britové zkoušeli trpělivost unionistické populace již tím, že de facto respektovali „no-go zóny“ v Belfastu a Derry, i tím, že (údajně) nedostatečně čelili bombovým provokacím. Po 5. únoru 1971 a především po 9. březnu téhož roku, kdy PIRA v Belfastu chladnokrevně zastřelila 3 mladé skotské vojáky, napětí vyvrcholilo. Volání po internaci, která byla při všech minulých kampaních republikánů úspěšná, nabylo na intenzitě a politické vedení provincie se ocitlo pod tlakem. Premiér Chichester-Clark chápal situaci správně a žádal Brity,

aby něco podnikli. Ti to ale odmítali s poukazem na politickou citlivost internace a vlastní nepřipravenost. 20. března 1971 Chichester-Clark rezignoval a na jeho místo byl zvolen přívrženec internace a zastánce tvrdšího postupu k PIRA Brian Faulkner (1921–1977), který jako ministr vnitra úspěšně čelil IRA při její kampani v 50. letech.

Faulkner byl prvním severoirským premiérem, který nepocházel z kruhů tradiční ulsterské elity velkých pozemkových majitelů, k nimž neodmyslitelně patřily vojenské hodnosti a členství v prestižních londýnských klubech, což svědčilo o personální krizi a snad i malé odvaze v nejvyšší unionistické politice. Faulkner vzešel z bohaté rodiny podnikatele s oděvy a v severoirském parlamentu poprvé zasedl roku 1949. Po úspěšném angažmá v čele ministerstva vnitra si v letech 1963–1969 dobře vedl i coby ministr obchodu, když do provincie přilákal celou řadu zahraničních investorů.

V nové funkci si přál realizovat umírněné reformy a umlčet militantní protestanty. Ke splnění druhého cíle potřeboval uspět v boji s teroristy. Brity bylo zatím pro internaci těžké získat, a tak Faulkner alespoň inicioval legislativní opatření, která bezpečnostním silám dovoľovala střílet na všechny podezřelé osoby. Faulkner uměl naslouchat i umírněným katolíkům a snažil se SDLP vtáhnout do vládních komisí pro sociální a ekonomickou politiku. Jeho snahy však byly zmařeny poté, co byli v Derry 7. července 1971 vojáky zastřeleni 2 nevinní katolíci. SDLP na odmítnutí vlády vyšetřit celou záležitost reagovala odchodem z parlamentu.

Hlavním tématem se za této situace stala internační akce. Protestanté chtěli na útoky na stát nějak odpovědět, a jejich politikové proto s velkou rozhodností naléhali na Brity. Kampaň PIRA přitom rozhodně nebyla, v porovnání s pozdější dobou, vystupňovaná na maximum. Dobrovolníci se nadále snažili pumovými útoky ochromit především ekonomické cíle (explozí bylo v první polovině roku 1971 zaznamenáno na 300), ale útoků na armádu nebylo zatím mnoho. Od března byli zabiti 4 britští vojáci a 4 civilisté. Místem útoků byly jen některé části Belfastu a Derry a venkov byl až na výjimky klidný.

Pro unionisty však bylo násilí až příliš. Belfastem se ve dne v noci rozléhaly zvuky detonací a kulometné střelby a střety mladých katolíků s armádou byly na denním pořádku. O úmyslech PIRA nebylo nejmenších pochyb. Britové a armáda se nicméně až do poslední chvíle internační bránili, protože tušili, jaký dopad na katolickou komunitu může mít. V průběhu července 1971, kdy počet explozí hrozivě narostl na 91, ale premiér Heath nakonec souhlasil, neboť pochopil, že vyhovět Faulknerovi znamená eliminovat nebezpečí, že moci v Ulsteru se ujme Paisley nebo někdo jemu podobný.

Obavy kritiků internace se naplnily velice rychle. Celá akce, jež začala 9. srpna 1971, totiž i přes doporučení nejvyšších britských míst, aby byli zatčeni i někteří militantní lojalisté, byla namířena výhradně na katolíky. Armáda a policie navíc při hromadném a tvrdě prováděném zatýkání vycházely ze starých údajů, a tak bylo do vyšetřovacích center přivlečena

spousta nevinných lidí, kteří museli být rychle propouštěni. Skutečných teroristů se podařilo zatknout jen velice málo. O pravděpodobné internaci se mezi lidmi hovořilo, a republikáni se dokázali včas ukrýt. Chybou plánovačů akce bylo také to, že připustili bití zatčených ze strany vojáků a nepřiměřeně tvrdé vyšetřovací metody.

Bezprostředním důsledkem internační akce bylo velké rozhořčení mezi katolíky a výbuch nové vlny sektářského násilí, podobajícího se scénám ze srpna 1969. Na všech místech, kde armáda zatýkala, vyšli rozhořčení katolíci včetně žen a dětí do ulic a napadali vojáky. PIRA i OIRA se ofenzivně bezpečnostních složek bránily stále zuřivější palbou a stovky katolických i protestantských rodin musely opět opouštět domy, jichž bylo vypáleno téměř 250. Během prvních dvou dnů po začátku internace bylo zabito 22 civilistů a do konce srpna jich bylo celkem 35. Vláda v Irské republice otevřela po 2 letech pro uprchlíky příhraniční tábory a její předseda Jack Lynch, který nemohl udělat víc, volal po urychleném nastolení přímé vlády Londýna v Severním Irsku.

Tím, že britská vláda zaštitila manévr severoirského kabinetu, se v očích republikánů a téměř celé katolické veřejnosti stala jeho spojencem a spoluvíníkem všech křivd, jež časově neomezená internační akce katolické komunitě způsobila. Role britské armády jako nestranného subjektu v Irsku vzala definitivně za své a katolíci úsilí teroristů ještě více tolerovali a podporovali. Důsledky museli vyvodit i katoličtí konstitucionalisté, kteří v možnost nápravy režimu

přestali věřit již před internací. SDLP vyzvala týden po začátku internace celou katolickou komunitu, aby přestala platit státní nájmů a daně a iniciovala absolutní bojkot všech státních institucí za účelem odvolání internace a zavedení přímé vlády Londýna v Severním Irsku.

Faulknerův předpoklad, že internací smete republikány z ulic a obnoví mír, se nenaplnil. Naopak, PIRA a v menším měřítku i OIRA přivedly, počínaje srpnem 1971, provincii do téměř chaotického stavu, o endemických pouličních bitkách katolické mládeže s britskou armádou a policií nemluvě. Operace PIRA se nyní rozšířily i na venkov. Soukromé laboratoře na výrobu výbušnin v republice i na ulsterském venkově pracovaly naplno a počet výbuchů stoupal – v srpnu 100, v září 195. To ale nebylo vše. PIRA začala vraždit jednotlivce z řad Královské policie a UDR a také některé vybrané civilisty, kteří podle ní svou činností přispívali k vojenskému a politickému úsilí Velké Británie.

„No-go zóny“ v Derry a v Belfastu se staly výsadními „osvobozenými“ doménami republikánů, jejichž ostřelovači odpovídali na každý pokus o průnik armády či policie střelbou. Během podzimu dobrovolníci PIRA dokonce poprvé použili protitankové rakety. Od srpna do konce roku 1971 zahynulo 30 vojáků, 73 civilistů a 11 příslušníků RUC a UDR. Za celý rok 1971 byla PIRA celkově u 1756 střeleckých incidentů, u 1022 explozí (493 deaktivováno pyrotechniky), 437 bankovních a jiných loupežných přepadení. Zabila 48 vojáků a členů UDR, 11 policistů a nesla zodpovědnost za 390 zraněných vojáků a 315 příslušníků RUC.

Britové i Faulkner prohlašovali internaci nejprve za úspěch, ale tvář v tvář postupně se vynořujícím důkazům o týrání internovaných a aktivitě PIRA propadali rozpakům. Labouristé v Británii sice Heath podpořovali, ale zároveň dávali najevo, že řešení problémů v Ulsteru nebude myslitelné bez závažných politických ústupků ve prospěch katolíků. Heath se v průběhu podzimu 1971 sešel s irským premiérem Lynchem, ale angažovat Irskou republiku do řešení sporu se nepokusil. Sám žádné nové programy pro Ulster neprezentoval, protože na pouhé reformy již mezi nacionalisty téměř nikdo nereagoval a zavedení přímé vlády Londýna se zdálo být až tou poslední možností.

Své postavení mezitím konsolidovali loajalisté, pro něž bylo ideálním řešením situace nasazení tanků britské armády. V listopadu 1971 založil Ian Paisley Demokratickou unionistickou stranu (Democratic Unionist Party/DUP). V době nepřítomnosti SDLP v parlamentu se pasoval do role vůdce oficiální opozice a navrhoval plnou integraci Severního Irska do svazku s Velkou Británií. V téže době vznikla také nejznámější loajalistická paramilitaristická organizace Ulsterská obranná asociace (Ulster Defence Association/UDA). UDA se v počátečním období snažila plnit roli protiváhy PIRA a realizovala masový nábor tisíců protestantů, mezi nimiž nechyběli ani řádní občané, jejichž cílem bylo bránit svou zemi. Jádrem organizace ale byli militantní jedinci, kteří frustraci z teroristických útoků a oslabení státu obraceli proti katolické komunitě jako celku. V průběhu roku 1971 loajalistické bojůvky, hrající si na řádně organizo-

vané vojenské jednotky, zabily celkem 21 katolíků. Krize v provincii vyvrcholila v neděli 30. ledna 1972, kdy britští výsadkáři v Derry při jednom z mnoha mírových pochodů za ukončení internace zastřelili 14 civilních účastníků protestu. Dodnes se spekuluje o tom, proč vojáci zahájili palbu. Tvrdili, že na ně z davu někdo začal střílet, ale u zabitých se žádné zbraně nenalezly. Zbývá možnost, že se jednalo buď o jakýsi profesionální zkrat, anebo o demonstraci síly. Následné vyšetřování britských úřadů sice vinu z vojáku šnalo, záběry televizí, ukazující zasažené neozbrojené civilisty, ale nenechaly nikoho na pochybách, že Britové s „Krvavou nedělí“ přestřelili. Vztah vlády s katolíky již stejně nemohl být horší, ale PIRA přesto zažila nový nápor dobrovolníků z Ulsteru i z republiky. Rozlíčený dav 25000 lidí v Dublinu v reakci na zprávy ze severu vypálil britské velvyslanectví a o událostech v Derry se diskutovalo v OSN.

Násilí pokračovalo. OIRA v reakci na masakr poprvé zaútočila v Anglii, kde při jejím bombovém útoku na základnu parašutistů v Aldershotu zemřelo 7 nevinných lidí. Jednotliví členové PIRA se částečně i ve jménu odplaty za Krvavou neděli dopouštěli brutálních vražd protestantů, které vybrali jako „legitimní cíle“. Nedokonalost jejich výzbroje spolu s nedůsledností (zpožděná telefonická varování před explozemi) a někdy i s krvelačností centrem neřízených jednotlivců vedly ke stále častějším případům teroru na veřejných prostranstvích, při nichž v rozporu s nesektářskou toneovskou ideologií PIRA umírali jak katolíci, tak protestanté.

Toto násilí vedlo k další mobilizaci mezi radikálními unionisty. V únoru 1972 vzniklo tzv. Hnutí předvoj (Vanguard Movement) bývalého ministra vnitra Williama Craiga (*1924), které se snažilo krajně militantním slovníkem oslovit všechny protestanty a „fašizovat“ celou unionistickou společnost za účelem obrany před teroristy. Situace byla kritická a vyžadovala radikální řešení. Ponechání rozhodujících pravomocí v rukou pro katolíky a PIRA nepřijatelného režimu ve Stormontu již bylo z hlediska Británie nemožné. 21. března 1972 byl Faulkner při své návštěvě Británie informován Heathem o tom, že Londýn s platností od 28. března rozhodl o převzetí všech pravomocí Stormontu. Po 50 letech padl politický symbol protestantské nadvlády v Ulsteru a s ním celá tradice výsadního postavení unionistů. PIRA tak dosáhla prvního ze svých velkých cílů, tj. učinila provincii neovladatelnou a ukázala Ulster světu jako otevřený politický problém.

Ukončení palby a mírový proces

Po generální stávce roku 1974 všichni aktéři konfliktu v Severním Irsku dosud nebyli zralí k uzavření politického kompromisu, který by mohl ukončit násilí. Unionisté triumfovali, neboť nahnali Britům takovou hrůzu, že se nepokusili prosadit vlastní politickou vůli, ani na „svém“ území. Londýn pak na dlouhá léta vynechal Irskou republiku ze svých politických úvah a věřil, že teroristům nakonec nebude třeba v ničem ustupovat, protože budou vojensky buď poraženi, nebo alespoň dostatečně marginalizováni. Na straně nacionalistů trvala SDLP na co nejdůslednějším prosazení „irské dimenze“ a na podílu katolíků na vládě. PIRA nepřipouštěla jiné než absolutní vítězství představy Irska bez britské přítomnosti. Relativně variabilní byly představy zástupců Irské republiky, teoreticky usilující o sjednocení, ale prakticky ochotné přihlížet rozsáhlým kompromisům.

Tato konstelace začala postupně pod tíhou obětí, lidských i materiálních ztrát povolovat (Anglo-irská smlouva). Na přelomu 80. a 90. let patová situace v Ulsteru způsobila, že se všechny subjekty konfliktu začaly chovat realističtěji a vzrostla jejich ochota podílet se na mírovém řešení. Nejdůležitější byl postoj obou „válčících“ stran. Dohoda mezi PIRA a Velkou Británií však potenciál umožňující okamžité řešení neměla. Mohla zajistit pouze to, aby u jednacího stolu usedli všichni, kdo do problému chtěli zasáhnout,

a aby nikomu z nich nenáleželo právo prosazovat svá přání jednostranně pomocí zbraní.

Potenciál nové situace od poloviny 80. let vycítovala SDLP, která se snažila ovlivnit Sinn Féin a přimět ji, aby přehodnotila tradiční republikánská dogmata a následně na tomto základě zvážila, zda se možnost vojenského smíru v Ulsteru nezvýšila. Řada rozhovorů na toto téma, jež mezi sebou vedli v průběhu roku 1988 John Hume a Gerry Adams, nebyla úspěšná, i když Sinn Féin ve svých programových prohlášeních vojenský pat v provincii uznávala. Hume nicméně nepřestával věřit, že PIRA, jejíž násilné akce musely skončit, měl-li být konflikt efektivně řešen, je možné přemluvit ke kompromisu. Předseda SDLP osobně rychle této představě podlehl a ve svých plánech ji jednoznačně nadřadil vizi další ostrakizace Sinn Féin a hledání možností dohod s unionisty v interním rámci Severního Irska, tak jak to předjímalá Anglo-irská smlouva.

Jako druhí zahájili mírovou agitaci Britové. Londýn byl teoreticky připraven bojovat s PIRA dalších 20 let, v její porazitelnost již ale dlouho nevěřil a chtěl absurdní situaci ukončit. Aniž by byla britská vláda připravena nabídnout republikánům byť jen zlomek uspokojení jejich skutečných nároků, byla to právě ona, kdo s vypouštěním „pokusných balónků“ směrem k nim začal. V listopadu 1989 nový státní sekretář pro Severní Irsko Peter Brooke veřejně prohlásil, že PIRA nelze porazit a že pokud zastaví násilí, je britská vláda připravena nabídnout „nápaditá řešení“ konfliktu. V průběhu následujícího roku Brooke s vě-

domím nejvyšších míst v Londýně navázal tajný kontakt se Sinn Féin a v listopadu 1990 povzbudil stoupence míru v jejích řadách dalším taktickým výrokem, jímž vyvrátil představu, že britská vláda v Ulsteru sleduje jakékoli vlastní sobecké cíle.

Jak dalece Britové v té době sami věřili v možnosti „starého“ řešení, vyplývající z Anglo-irské smlouvy, je otázkou. V roce 1990 nicméně ještě ani nemohli jednat s tabuizovanou Sinn Féin prohlásit za oficiální, natož aby vsadili na jejich úspěch. Brooke proto politicky postupoval i jako prostředník mezi unionisty a katolíky. Práce na dohodě o způsobu realizace severoirské samosprávy, jak ji předjímal smlouva z Hillsborough, byla nevyhnutelná i v případě dohody s PIRA – a vedle jednání s ní byla jediným možným prostředkem umožňujícím zastavení pokračujícího násilí v Ulsteru.

Na vysoké intenzitě, jíž násilí v této situaci dosáhlo, měly po dlouhé době velký podíl také loajalistické organizace UDA a UVF. První z nich prošla na přelomu 80. a 90. let generační i systémovou proměnou a chtěla se opět prezentovat jako spolehlivá ochránkyně zájmů Ulsteru. V roce 1991 na to doplatilo životem 40 katolíků, o rok později pak 32. PIRA nezůstávala pozadu. V roce 1990 se jí podařilo bombou v automobilu zabít osobního přítele premiérky M. Thatcherové a ministra její vlády Iana Gowa, který byl zatvrzelým unionistou. O rok později, v únoru 1991, PIRA raketami odpálenými z dodávky zaparkované uprostřed Londýna zpusťovala zahrádku před domem číslo deset na Downing Street.

Dostat unionisty a SDLP za jeden jednacím stůl nebylo pro Brooka jednoduché. Obě strany se od počátku 80. let v názorech na „irskou dimenzi“ a na podíl katolíků na vládě fundamentálně lišily. Vědomí odpovědnosti a především sofistikovaný způsob organizace jednání ale nakonec skepsi prolomily. Aby Brooke poskytl všem diskutujícím, mezi nimiž chyběli jen zástupci Sinn Féin, dostatečný prostor, navrhl, aby jednání probíhala ve třech na sobě závislých liniích. V první měli své představy o způsobu ulsterské samosprávy diskutovat unionisté a katolíci. V druhém okruhu měly být definovány vztahy mezi Severním Irskem a Irskou republikou, ve třetím vztahy mezi Irskou republikou a Velkou Británií. Jednat se mělo podle zásady, že pokud nebude dosaženo shody ve všech okruzích, nebude dohoda možná.

První kolo jednání probíhalo od dubna do července 1991, druhé o rok později. Příčina neshody mezi SDLP, zástupci Irské republiky, UUP (Oficiální unionistické se opět vrátili k tradičnímu označení Ulsterská unionistická strana), Unionistické demokratické strany (DUP) a Stranou Aliance byla zásadní a jednoduchá. Unionisté prosazovali zrušení Anglo-irské smlouvy, jež podle jejich názoru narušovala severoirskou respektive britskou národní suverenitu, a chtěli ji nahradit dohodou o mocenském vypořádání v čistě ulsterském rámci (UUP i nadále tíhla spíše k úplné integraci s Velkou Británií). To ale nepočítalo s vytvořením klasické vlády. Katolíkům byli unionisté ochotni nabídnout maximálně proporcionální podíl v samosprávných orgánech. Oba tyto požadavky byly pro SDLP naprosto

nepřijatelné. Nacionalisté požadovali prosazení transparentní „irskou dimenze“ a podíl na skutečné vládě, odvíjející se od uznání jejich rovného postavení, a nikoli od unionistického „demokratického“ schématu, podle něž byli jen menšinou.

Jednání z let 1991–1992 ukázala, že unionisté definitivně zapomněli na „starý“ unionistický režim. Jinak se ale ve svých postojích nebyli schopni pohnout z místa. Ustoupit stále nenasatnější SDLP, byť jen v jediném ohledu, z jejich hlediska znamenalo zřít se staleté tradice i moderní svrchovanosti – a na to rozhodně nebyli připraveni, i když by tím mohli otevřít cestu k trvalému smíru. Proto byli unionisté po krachu jednání více kritizováni, a to dokonce i ze strany protestantských církví.

SDLP zase pevně trvala na požadavku, podle něhož již neměli být ulsterští nacionalisté nadále definováni jako minorita v cizím státě, nýbrž jako majorita (v rámci Irska) a minorita (v rámci Severního Irska) zároveň. Tohoto cíle chtěla dosáhnout prostřednictvím větší angažovanosti Irska v záležitostech Ulsteru, připuštěním katolíků do vlády a následným procesem usmíření. Celkově vzato byly rozhovory zklamáním, poněvadž ukázaly, že obyvatelé Severního Irska si i po více než 20 letech násilí nejsou schopni vyjít vstříc.

Ve hře o mír v Severním Irsku však bylo více eventualit. Klíčová možnost nakonec vzešla z komunikace mezi britskou vládou a Sinn Féin, respektive PIRA. Oba soupeři vedli v letech 1990–1993 nadále ozbrojený boj, jenž vyzníval mnohem lépe pro Británii než pro PIRA. Politika „ulsterizace“ proti sobě stavěla severoir-

ské bezpečnostní složky a PIRA, zatímco britští vojáci odpočívali na dobře střežených základnách. Ztráty bezpečnostních sil připadaly téměř výhradně na ulsterskou policii. PIRA tak sice válčila s vědomím, že zabíjí policisty v britských službách, ale fakticky zabíjením protestantů napomáhala vytváření dojmu, že vede občanský konflikt.

Bylo to i vědomí tohoto paradoxu, které zvyšovalo ochotu PIRA s Brity jednat. Šíře kontaktů mezi Brity a Sinn Féin byla značná. Republikáni byli například podrobně a systematicky informováni o průběhu politických jednání z let 1991–1992. Dosáhnout shody se však nepodařilo. Britové od začátku zdůrazňovali, že v Irsku nesledují žádné sobecké cíle a že si přejí, aby v konfliktu našli to nejspravedlivější řešení, i kdyby to mělo znamenat, že se území Velké Británie o irský výběžek zmenší. Vlastní neangažovanost, přijetí role politického „managera“ a připuštění Sinn Féin do politiky však bylo maximem, jež Britové PIRA výměnou za mír nabízeli. Severní Irsko mělo zůstat součástí Spojeného království tak dlouho, dokud si to bude většina jeho obyvatel přát. Ústupek ve formě relativizace postavení unionistů za uzavření míru Britům stál, další nikoli.

Aby se přiblížili k dohodě, museli republikáni ze svých původních požadavků slevit. Jestliže ještě v roce 1988 Gerry Adams Humovi předkládal tradiční republikánské koncepty viny za situaci v Irsku, z nichž s nejhorším kreditem vycházela Velká Británie, pak do roku 1993 dokázaly vize možného míru a hrozící izolace myšlení PIRA a Sinn Féin překvapivě rychle racionali-

zovat. V roce 1992 Sinn Féin vydala programový dokument nazvaný *K trvalému míru v Irsku* (Towards lasting Peace in Ireland), v němž byly patrné stopy inspirace SDLP. Od té byla převzata například teze, že by Britové měli přemluvit unionisty k životu v jednotném Irsku, a dokument rovněž pevně počítal s konstruktivní rolí Irské republiky, již vnímal jako legitimní subjekt. Z materiálu bylo jasně patrné, že Sinn Féin přestává kalkulovat s okamžitým britským odchodem z Irska a předpokládá časovou dohodu. Odložením některých méně důležitých starých dogmat však Sinn Féin a PIRA na Britý příliš velký dojem neudělaly. V březnu 1993 došlo v rámci tajných jednání k roztržce. Zdálo se, že vše se vrací k „normálu“.

Ve skutečnosti však již byly podmínky umožňující uzavření míru v Severním Irsku vytvořeny a zbývalo vyřešit jen několik posledních záležitostí. Sinn Féin měla o dohodu s Velkou Británií větší zájem než konzervativní britská vláda Johna Majora (*1943), jež byla od voleb roku 1992 závislá na hlasech unionistů ze Severního Irska. Tento fakt se projevil na jaře 1993, kdy Adams obrátil pozornost k Johnu Humovi a v širším slova smyslu k možností „pannacionalistické fronty“, včetně Irské republiky. Sinn Féin si uvědomovala, že Britové bez předchozího zastavení palby ze strany PIRA k žádnému významnějšímu gestu nemohou přikročit, poněvadž jejich oficiální politikou byl úplný bojkot komunikace s republikánským hnutím.

S Johnem Humem však Sinn Féin jednat mohla. Hume a s ním přesvědčivá, byť nikoli úplná, většina SDLP v jiné než celoirské, účast Sinn Féin a zastavení

palby předpokládající řešení nevěřila přinejmenším od konce 80. let. Rozhodnutí uzavřít mír prostřednictvím „pomoci“ Sinn Féin však mělo dvojsečný důsledek. Na jedné straně Sinn Féin zcela prokazatelně začala přebírat jednu programovou tezi SDLP za druhou, až se posléze začala jevit jen jako jakási „radikálnější SDLP“, na straně druhé musel Hume akceptovat, alespoň částečně, některé přístupy a teze republikánského radikalismu, neboť ten by jinak zcela ztratil svou identitu.

Tento fakt se projevil hned v prvních výsledcích jednání Adams – Hume, jež probíhalo od dubna do září 1993. Výstupy z tohoto jednání byly předloženy k posouzení vládě Irské republiky jako společná výzva vládě Velké Británie, jejíž odpověď měla následně umožnit přerušování palby. Sinn Féin se však z průběhu předchozích tajných jednání s Londýnem téměř vůbec nepoučila. Ustoupila sice SDLP v tom, že přestala naléhat na okamžitý odchod Britů z Irska, ale současně je vyzvala k tomu, aby před svým odchodem v co největší možné míře přesvědčili protestanty o správnosti myšlenky sjednocení Irska, což Britové již předtím důrazně odmítli. Sinn Féin do textu výzvy prosadila i formulaci o „právu na národní sebeurčení lidu celého Irska“, čímž dala jasně najevo, že v budoucnu nepočítá se samostatným rozhodováním lidu Severního Irska v otázkách sjednocení. Na tom nemohly nic změnit ani takové následné ústupky SDLP, jakým byla například formulace, podle níž „souhlas unionistů s uspořádáním na ostrově je zásadní pro mír“, či poznámky připouštějící, že „o prá-

vu irského lidu jako celku na národní sebeurčení nejsou přesvědčeni všichni obyvatelé Írska", nebo zdůrazňující, že otázka pojetí rozsahu národního sebeurčení rozděluje i samotné tvůrce textu.

Irský premiér za Fianna Fáil Albert Reynolds (*1932) ihned po shlednutí textu konstatoval, že je silně nacionalistický, a proto nemá u Britů šanci. Johnu Majorovi jej nicméně předložil. Dohodu zavazující je k vlastnímu postupnému stažení, k přesvědčování unionistů a k dalším ústupkům by totiž Britové neodsouhlasili už z principu a už vůbec ne v situaci, kdy byla Majorova vláda unionistickým poslancům zavázána za odhlasování maastrichtské smlouvy a britská veřejnost ještě ani nezapomněla na jarní útok PIRA v anglickém Warringtonu, při němž zahynuli 2 malí chlapci a 56 lidí bylo zraněno. Majorovo „ne“ se zdálo být ještě samozřejmější, když v říjnu 1993 média přinesla záběry Gerryho Adamse, kterak ve smutečném průvodu podpírá rakev s bojovníkem PIRA, který zahynul, když se snažil v Belfastu na Shankhill Road vyhodit do povětří účastníky schůze UDA a zabil přitom 9 civilistů.

Stanovisko Velké Británie bylo pochopitelné. Londýn irskému premiérovi nemohl vyhovět, protože jím předložené, byť změkčené zásady směřovaly i nadále k samozřejmosti nároku na sjednocení, a proto byly naprosto nepřijatelné. Britové nicméně na druhé straně věděli, že ani stanovisko „pannacionalistické fronty“ již není více modifikovatelné. Jeho úplným odmítnutím by Britové de facto ukončili celou diskusi o míru, po čemž by patrně následovala jen truchlivá vyhlídka

na další absurdní jednání mezi severoirskými stranami a další násilí. Potenciálnímu pnutí ke konstruktivní odpovědi stála ovšem v cestě i skutečnost, že irská iniciativa byla de facto jen dalším posestvím Sinn Féin, již se tak nepodařilo využít Huma a Alberta Reynoldse. Britové z politických důvodů nemohli přímo a smířlivě reagovat na republikánská gesta, poněvadž teroristé byli ve Velké Británii tabu a směli se jen podřizovat suverénním gestům britské vlády. Prostor pro další pokrok se tedy mohl otevřít pouze tehdy, pokud by se tyto souřadnice pozměnily.

Irský premiér Albert Reynolds po Majorově odmítnutí výdobytků z jednání mezi Humem a Adamsem nerezignoval. Věřil, že zprostředkování dohody mezi Brity a PIRA je pro Severní Írsko jedinou možností. Jako subjekt, jenž nikdy nebyl v přímém kontaktu se Sinn Féin nebo s teroristy, byla irská vláda jedinou silou, která s Brity v zájmu nacionalistů mohla jednat. Hume byl unionisty i Brity ztotožňován s Adamsem. S velkou podporou Fianna Fáil i irské veřejnosti, rozhořčené politickou eliminací Huma v Ulsteru, Reynolds v průběhu podzimu 1993 při různých příležitostech naléhal na Majora a vyzýval ho, aby Britové přišli s nějakým návrhem. Věděl, že od Britů nežádá málo, a proto potvrdil, že na případném prohlášení bude osobně participovat tezemi ujišťujícími unionisty o jejich možnosti vetovat změny státoprávní příslušnosti Severního Írska.

Major dlouho zůstával neoblomný. Nechtěl reagovat příliš brzy, nechtěl si znepřátelit unionisty a především musel dobře porovnat představu Ulsteru

s možnou vládní zodpovědností Sinn Féin s vizí Ulsteru pevně spojeného s Británií, tak jak to konzervativci vždy chtěli. Reynoldsův postup britského premiéra dostával do situace, v níž byla v sázce kvalita irsko-britských vztahů. Když pak na přelomu listopadu a prosince 1993 vyšlo najevo, že Britové dlouhodobě udržovali tajné kontakty se Sinn Féin a jednali s ní o podmínkách míru, jejich odpor k irsko-britské spojené iniciativě se zhroutil.

Dne 15. prosince 1993 vydaly vlády Velké Británie a Irské republiky v Londýně tzv. Společnou deklaraci (Joint Declaration). Vzhledem ke kontextu, v němž deklarace vznikla, vyznívala jako gesto vstřícnosti vůči irskému nacionalismu a republikanismu. Články adresované unionistům textu dodávaly zdání rovnováhy. V úvodu textu britská vláda oficiálně prohlásila, že Velká Británie nehájí ve vztahu k Severnímu Irsku žádné své ziskové politické, ekonomické ani jiné zájmy, aby tak jednou provždy odmítla republikánské nařčení z kolonialismu. Z tohoto postoje následně vyplývalo deklarované odhodlání vlády Jejho Veličenstva podporovat mír, usmíření a stabilitu v Ulsteru. V otázce způsobu realizace práva na národní sebeurčení, které Velká Británie v deklaraci pro lid celého Irska uznala, Londýn setrval na staré pozici, když potvrdil, že o svém případném sjednocení se zbytkem Irska musí obyvatelé Severního Irska rozhodnout sami. Pro tutéž tezi se explicitně vyslovila i irská vláda, jež kromě několika dalších ujištění na adresu unionistů deklarovala i odhodlání zrušit v případě nutnosti články 2 a 3 irské ústavy, vznášející teritoriální nároky na Ulster.

O tom, jak šalamounským gestem ze strany Velké Británie Společná deklarace byla, svědčily bezprostřední i pozdější reakce. Pro veřejnost ve Spojeném království, Irské republice i jinde bylo další smířlivé gesto Londýna vůči irskému nacionalismu dobrou zprávou o pokračujícím mírovém procesu v Severním Irsku. S menším nadšením, ale zároveň s naprostým klidem přijali Deklaraci umírnění unionisté a také loajalističtí paramilitaristé z UDA a UVF. Pro všechny tyto subjekty bylo zásadní, že britská vláda tentokrát nejednala za jejich zády, a především skutečnost, že Sinn Féin a PIRA nenabídlly kromě ochoty jednat nic významného. Právo na referendum o ústavních otázkách v rámci Severního Irsku bylo zachováno a unie byla v bezpečí. Nebyl by to ale Ian Paisley a DUP, kdyby na Deklaraci přece jen něco nenašli. Pro ně byla Společná deklarace „*sell-out*“ a zrada, poněvadž byla celým svým charakterem určena především k usmíření republikánů, jejichž jediným cílem bylo jak známo sjednocené Irsko. Fakt, že Deklarace byla vyhlášena po oznámení o kontaktech britské vlády se Sinn Féin, Paisleymu na klidu nepřidal.

Nejdůležitější ovšem bylo, jak na prohlášení obou vlád zareaguje jeho hlavní adresát. Sinn Féin respektive PIRA deklaraci nepřijaly dobře. Kromě prohlášení o nezištnosti svých zájmů na území Irsku Britové neakceptovali ani jediný z republikánských požadavků – odmítli přesvědčování unionistů o přednostech sjednocení a odmítli specifikovat datum svého konečného odchodu z Irsku. Teoreticky vzato mělo ze strany republikánů následovat okamžité odmítnutí De-

klarace a návrat k boji. Republikáni to ale neudělali. Za prvé tak neučinili proto, že násilí beztak nadále pokračovalo, a za druhé proto, že definitivně odmítnout Deklaraci by bylo nezodpovědné. Aniž by vydala zásadní prohlášení, Sinn Féin text Deklarace tvrdě zkritizovala a požádala britskou vládu o „vyjasnění“, čímž prezentaci své definitivní reakce oddálila o několik měsíců.

Mezitím se Gerrymu Adamsovi podařilo získat důležité politické body, jež napomohly mírotvorcům v řadách republikánského hnutí. Americké úřady v lednu 1994, i přes důrazný odpor Velké Británie, souhlasily s vydáním víza pro Adamse, který na americkou půdu nesměl vstoupit od 70. let, kdy USA přistoupily na britsko-irskou verzi definice PIRA jako teroristického hnutí. Možnosti setkat se s vlivnými Iro-američany a americkými politiky a odvézt pro Sinn Féin finanční příspěvky se Adamsovi dostalo ze dvou důvodů. Prvním byl fakt, že americkému prezidentovi Billu Clintonovi v roce 1992 pomohla ke zvolení i část bohaté iro-americké a na Sinn Féin orientované emigrace, očekávající, že USA pod jeho vedením ustoupí od striktní ostrakizace republikánů.

Druhým důvodem úspěšného vystoupení „mírotvorce“ Adamse, jak byl šéf Sinn Féin v USA vnímán, byla skutečnost, že v průběhu jednání s Humeem byla neutralizována jeho pověst teroristy. USA, jimž komunikaci se Sinn Féin doporučil sám Hume, se tak již neobávaly mezinárodního zkompromitování. Cenou za přízeň vlivných Iro-američanů a Irské republiky bylo pro Clintonovu administrativu ochlazení vztahů s Bri-

tánií, jež si legitimizaci Sinn Féin v USA nepřála ani ve světle vyhlídky na rychlý smír v Ulsteru. Vliv USA totiž mohl Sinn Féin při vyjednávání o budoucnosti Severního Irska nadměrně posílit.

Čekání na definitivní názor Sinn Féin a PIRA na Společnou deklaraci skončilo v červenci 1994. Stranická konference Sinn Féin přijala usnesení, v němž irsko-britskou iniciativu z minulého roku v plném rozsahu odmítla. Zdálo se, že zabíjení bude pokračovat. PIRA, na níž tíha okamžiku spočívala především, nechala veřejnost žít v tomto domnění pouhý měsíc. 31. srpna 1994 vydala prohlášení, v němž oznámila, že s ohledem na situaci a za účelem podpory demokratického mírového procesu rozhodla o okamžitém přerušení všech bojových operací. Společná deklarace však ani podle tohoto prohlášení nebyla v žádném případě řešením. To mělo vzejít až z budoucích vyjednávání všech zainteresovaných subjektů.

Rozhodnutím republikánů o úplném zastavení palby vyvrcholil proces dlouhodobé kultivace jejich hnutí v Severním Irsku. Jeho intelektuální elity působící v řadách Sinn Féin hledaly od chvíle, kdy začal být na vojenské scéně zjevný pat, způsob, jímž by bylo možné dosáhnout míru, aniž by PIRA ztratila tvář. To se nakonec víceméně podařilo. Rezignaci na dogmata (okamžitý odchod Britů, irská vláda jako nelegitimní spolek, abstencionismus atd.) vynahradil republikánům alespoň částečně pocit, že svět chápe problém katolíků v Severním Irsku jako skutečný, a také ten fakt, že se podařilo zradikalizovat „pannationalistickou frontu“ a emisaři Sinn Féin mají zajištěn přístup

do Washingtonu. Podmínečností zavánějící formulace o „zastavení“ palby, která sama o sobě PIRA dodávala pocit neporaženosti a suverenity, se tak až do dnešních dnů vedle všeobecné nedůvěry ve vojenská řešení konfliktu teoreticky opírá o její přesvědčení, že Britové za mír nabídnou solidní ústupky, a o sebeklam, jímž PIRA sama sebe ujišťuje o tom, že rychlé sjednocení ostrova není zcela nemožné.

Díky přerušení palby se Severní Irsko probudilo z 25 let trvající noční můry. Do momentu oznámení o ukončení palby v souvislosti s konfliktem zahynulo 3190 lidí. Občané a znalci tamní problematiky nicméně věděli, že všechny politické a sociální předpoklady konfliktu trvají i nadále. Katolíci a protestanti k sobě v průběhu let plných násilí cestu hledat nezačali, přičemž reálné politické ambice prvně jmenovaných byly v roce 1994 tak jasně artikulované a vyhrčené jako nikdy předtím. Nacionalistická menšina získala od konce 60. let sebevědomí a její příslušníci byli voličsky rozdělení mezi strany primárně vycházející z nemožnosti uzavřít řešení konfliktu v čistě severoirském rámci, bez politického napojení na Irskou republiku. Milion protestantů naproti tomu upustil od vize formálního udržení své tribální nadvlády v Ulsteru a smířil se se zrovnoprávněním katolíků, mentálně byl ale nadále připraven bránit neposkvrnitelnost své britské identity těmi nejtvrďšími prostředky. Severní Irsko v polovině 90. let 20. století bylo potenciálně téměř stejně konfliktním společenstvím jako před 50 nebo 150 lety. Klid zbraní na tom nemohl rychle mnoho změnit.

Mnozí členové republikánských organizací Sinn Féin a PIRA slavili přerušení palby jako velké vítězství a očekávali, že nenásilná cesta k sjednocení Irska, již si zvolili, přinese rychlé výsledky. Brzy ale narazili na první překážky. Bohorovní lojalističtí paramilitaristé, kteří se domnívali, že teroristy vražednou kampaní zahnali do úzkých, sice již v říjnu 1994 vyhlásili ukončení palby, ale celkově unionisté na gesto PIRA reagovali váhavě. Věděli, že palba byla přerušena nikoli po dohodě s nimi, ale po jednáních s Brity, a proto se museli ptát, zda se tak nestalo na jejich účet. Unionisté nikdy nestáli o mír za každou cenu, a i když po něm také toužili, nebylo pro ně přijatelné, aby je Londýn „prodal“ za výraznější ústupky v otázce národní svrchovanosti.

Britové zase nacionalistickou obec, očekávající slibovanou „nápaditou“ odpověď na zastavení bojových operací, rychle zchladili odmítnutím formulace PIRA o přerušení palby. Na konci roku 1993 ji Londýn i Dublin otevřeně připravovali na to, že dojednáají definitivní smír. Teroristé ale v úspěch budoucího procesu nevěřili natolik, aby bez vědomí ztráty cti ihned mohli hovořit o míru. Britové to možná chápali, z vlastních politických důvodů a především s ohledem na unionisty v parlamentu ale nechtěli přistoupit na to, aby bylo možné novou situaci v Severním Irsku interpretovat jako „zkušební příměří“. Celý spor měl – jako v severoirských záležitostech vždy – především symbolický význam. Obě strany věděly, že budou moci obnovit válku.

Stanovisko Londýna a Dublinu k otázce nepodmí-

něnosti mírového procesu v Ulsteru začalo být pocho-
pitelnější, když obě mocnosti v únoru 1995 vydaly tzv.
Rámcové dokumenty (Framework Documents). Do-
kumenty doložily, že Londýn je za splnění požadavku
nastolení definitivního míru ochoten nabídnout po-
měrně mnoho. Podle jejich programu mělo v Sever-
ním Irsku vzniknout další samosprávné Shromáždě-
ní, fungující na přísně vyváženém etnickém principu.
Následně mělo dojít k dohodě o počtu nových celo-
irských institucí s exekutivními pravomocemi, jež měly
fungovat i v případě, že by unionisté práci Shromáž-
dění znemožnili. Prostřednictvím Rámcových dokum-
entů tak Britové poprvé od roku 1974 souhlasili s prin-
cipem společného rozhodování v Ulsteru na základě
partnerství s Irskou republikou.

Britové přijetím Rámcových dokumentů potvrdili,
že s republikány od roku 1989, kdy je začali lákat pří-
slibem politických ústupků, jednali v podstatě upřímně.
Bez konzultací s unionisty a ve spolupráci s irskou
vládou výměnou za přerušeni palby garantovali „ir-
skou dimenzi“ bezprecedentního rozsahu a vyvážený
podíl katolíků v samosprávných orgánech Severního
Irska. Pro Sinn Féin a PIRA byly Dokumenty velkým
úspěchem, jenž před svou členskou základnou moh-
ly oprávněně prezentovat jako výdobytek, který byl
za válečného stavu nedosažitelný. Jako katastrofální
prohru text Dokumentů vnímali unionisté. Ti žili až
do počátku roku 1995 v Molyneauxem přizívaně
iluzi o naprostém bezpečí unie a o faktickém vítěz-
ství nad PIRA. Nyní bezmocně přihlíželi náběhům na
exekutivní podíl Irské republiky v záležitostech Sever-

ního Irska. Rámcové dokumenty ukázaly, že unionis-
té, snad s výjimkou DUP, přecenili sílu britské vyjed-
návací pozice vůči PIRA. James Molyneaux, architekt
unionistické politiky z 80. let, proto v srpnu 1995 od-
stoupil z funkce a byl nahrazen příznivcem tvrdšího
kurzu, vysokoškolským profesorem práva Davidem
Trimblem (*1944).

Jakémukoli pokroku však zatím stála v cestě nevy-
řešená otázka interpretace zastavení palby ze strany
PIRA. Na počátku března 1995 Britové oznámili, že
od této chvíle považují za předpoklad zahájení poli-
tického procesu i demonstrativní složení zbraní. K pro-
sazování tohoto nároku Britové přistoupili poté, co
PIRA začala dávat najevo, že mír lze de facto považo-
vat za trvalý, ale neměla se k tomu, aby to vyhlásila
veřejně. O něco váhavěji stanovisko Velké Británie
podporovala i irská vláda taoiseacha Johna Brutona
(*1947). PIRA a o něco méně nekompromisně i Ger-
ry Adams nové britské ultimátum rychle odmítli jako
ještě větší ponížení než ultimátum první. Celá zále-
žitost však byla pro pokračování mírového procesu
naprosto klíčová, a proto se o ní jednalo po zbytek
roku, mimo jiné i ve Washingtonu.

V říjnu 1995 nabídl možnost řešení David Trimble.
V souladu s unionistickou politikou, směřující k čistě
internímu ulsterskému řešení konfliktu, navrhl, aby
PIRA byla tlaku na vydání zbraní zbavena tím, že by
namísto toho musela souhlasit s všeobecnými volba-
mi do tzv. Fóra. Unionisté by tak získali mandát od
voličů. Posléze by ve Fóru na interní severoirské bázi
mohly probíhat kýžené rozhovory o budoucnosti i za

účasti Sinn Féin, jež by tak Fóru jako symbolu severoirské samosprávy dodala legitimitu. Trimble dobře věděl, že jak Sinn Féin, tak SDLP preferují okamžité zahájení kulatého stolu s účastí Irské republiky a Velké Británie, bez předchozího vytvoření jakýchkoli exekutivních výhradně provinčních administrativních struktur. Stejně tak dobře mohl kalkulovat i s pozitivní odezvou u britské a irské vlády, jež existenci nějaké formy samosprávy v Ulsteru předjímalý v Rámcových dokumentech a prozatím svorně trvaly na odzbrojení jako podmínce zahájení komplexních rozhovorů. Sinn Féin ani SDLP však ze svých původních stanovisek neustoupily, a proto se v listopadu 1995 irská a britská vláda rozhodly, že záležitost nechají rozsoudit mezinárodní komisí, pracující pod předsednictvím amerického senátora George Mitchella.

Tzv. Mitchellova zpráva z ledna 1996 došla po prozkoumání stanovisek PIRA i lojalistických bojůvek k závěru, že severoirské paramilitaristické organizace nejsou v žádném případě připraveny k odzbrojení, jež mělo předcházet zahájení komplexních mírových rozhovorů. Komise proto navrhla, aby odzbrojování postupně a na dobrovolné bázi začalo až v souvislosti s pokrokem v rámci všestranných rozhovorů o budoucnosti Severního Irsku a aby se všichni účastníci konfliktu zavázali k respektování principu nepoužití síly (tzv. Mitchellovy principy). Komisaři na adresu Trimblova návrhu konstatovali, že je legitimní, a pokud získá širší podporu, mohou volby situaci prospět za předpokladu, že po nich budou následovat rozhovory týkající se nejen vnitřního ulsterského vypořádá-

ní, ale také vztahů Severního Irsku s Irskem a Velkou Británií.

Britská vláda Mitchellovu zprávu váhavě přijala, a dala tak najevo, že již netrvá na okamžitém odzbrojení. Protože nechtěla frustrované unionisty úplně pokořit, přihlásila se k Trimblově návrhu na volby do Fóra. V této chvíli ovšem s nervy nevydržela PIRA. Poté co rok a půl se smíšenými pocity přihlížela nenásilné strategii boje za irské sjednocení a když viděla, jak Major zachraňuje vlastní vládu na úkor Ulsteru dalším zdržovacím manévrem, rozhodla se udeřit. 4. února 1996 v Londýně vybuchla bomba, která zabila 2 lidi a dalších 100 zranila. Následovalo oznámení o obnovení palby a Sinn Féin se stáhla z politiky. Jako důvod pro obnovení bojů PIRA uvedla nespokojenost s kvalitou a rychlostí politického procesu a dala najevo, že si slibuje pokrok až od nové britské respektive irské vlády.

Výbuch na Canary Wharf v Londýně a vypovězení míru ze strany PIRA měly rychlý politický dopad. Irská a britská vláda okamžitě začaly organizovat volby do Trimblova diskusního severoirského Fóra, na jehož půdě se měly odehrát rozhovory mezi unionisty a katolíky, Londýněm a Dublinem, což požadovali republikáni. Sinn Féin byla ihned nabídnuta účast, pokud PIRA uzavře mír. Pružná reakce britské a irské vlády však na teroristy příliš velký dojem neudělala. Ti chtěli nové partnery na postu premiérů obou zemí, úplné vyškrtnutí odzbrojení z agendy (britský postoj byl s ohledem na unionisty nejasný) jednání a promptní realizaci dosud vážnoucího propuštění republikán-

ských vězňů. Jednání Fóra bez účasti Sinn Féin se brzy po zahájení zvrtilo v tradiční pŕtky mezi SDLP a unionisty všech odstínů, kteří se nebyli schopni dohovorit ani na základních procedurálních otázkách, natož aby v nekompletním složení dále pokročili v řešení hlavních problémů. Pokrok se dostavil až poté, co v květnu 1997 v britských volbách zvítězili labouristé a o několik týdnů později pak Fianna Fáil Bertieho Aherna v republice.

S nástupem Tonyho Blaira (*1953) a Bertieho Aherna (*1951) na posty ministerských předsedů dostal severoirský mírový proces životadárnou infúzi, díky níž mohl následně politicky pokročit směrem k historickému výsledku. Představy Tonyho Blaira o budoucnosti Severního Irsku se přitom od Majorových nijak zásadně nelišily. Také Blair si přál pokračovat v započatém díle na vypořádání v Ulsteru při zachování unionistického veta v otázce sjednocení Irsku, k čemuž byl ostatně vázán literou Společné deklarace. Hned první cestu ve funkci premiéra Blair věnoval Ulsteru a v Belfastu nahlas ujistil shromážděné unionisty o tom, že on sám je přesvědčeným britským unionistou a že mírový proces neohrozí jejich zájmy. Hlavními důvody toho, proč se věci po jeho příchodu do funkce daly do pohybu, byly vedle jeho ambicióznosti především nsvázanost Labour Party s unionisty v britském parlamentu, silný mandát v téže instituci a snad i tradičně větší labouristická pružnost v přístupu k Ulsteru, byť doby, kdy rozdily mezi konzervativci a labouristy v severoirské otázce byly markantnější, již dávno minuly.

PIRA si hodně slibovala i od Bertieho Aherna a jeho Fianna Fáil, jež za premiéra Haugheyho proklamovala nenásilné, leč nekompromisní sjednocení Irsku. Fianna Fáil v čele s pragmatikem a bývalým ministrem financí Ahernem ale od dob Haugheyho prodělala v přístupu k unionistům myšlenkový posun směrem k větší opatrnosti. Ahern po nástupu do funkce prohlásil, že se cítí být patronem všech irských nacionalistů, jeho reálné politické myšlení by ale stěžl všechny uspokojilo. Připomeneme-li Haugheyho postoje při vydání zprávy Irského fóra z roku 1984 nebo ochotu jiného premiéra z Fianna Fáil Alberta Reynoldse předkládat Majorovi přemrštěné požadavky Sinn Féin na počátku 90. let, pak Ahernovy postoje z tohoto srovnání vycházejí jako mnohem střízlivější. Ahern dokonce dával veřejně najevo, že pro něj nejsou tabu ani Rámcové dokumenty, navrhuující společnou britsko-irskou jurisdikci nad Severním Irskem. Fianna Fáil tak paradoxně pro PIRA až tak velkým příslibem nebyla.

Impulsy z Londýna i Dublinu vykonaly své. Obě vlády daly najevo, že chtějí co nejrychleji nastartovat mírový proces za účasti Sinn Féin. Současně jasně ozřejmily, že nehodlají podporovat unionisty v jejich požadavku na okamžité složení zbraní a potvrdily, že jedinou podmínkou, kterou mají, je, aby se všechny strany rozhovorů předem zavázaly k respektování Mitchellových principů. Blair a Ahern navíc určili data zahájení i ukončení rozhovorů. Tyto podmínky PIRA vyhovovaly, a proto 21. července 1997 ohlásila nové přerušení palby. Tím byli značně zaskočeni Trimblovi unionisté, kteří čelili dilematu, zda mají se Sinn Féin

usednout za jednacích stůl. Zcela nekompromisní byla Demokratická unionistická strana (DUP), jež s republikány nehodlala hovořit z principu. Nakonec ale Trimble dostal od UUP volnou ruku a s rozhovory souhlasil. Učinil tak zejména poté, co si situaci racionalizoval poukazem na fakticky slabou vyjednávací pozici Sinn Féin, s níž navíc díky způsobu vedení dialogů ani nemusel vejít v přímý kontakt.

Výsledkem šestiměsíčního vyjednávání mezi severoirskými politickými stranami a vládami Velké Británie a Irska, strukturovaného stejně jako v letech 1991–1992 do tří linií, se stala 10. dubna 1998 tzv. Belfastská dohoda (Belfast Agreement), známá rovněž jako Velkopáteční dohoda. Na prvním místě se jednalo o mezistátní vypořádání mezi Irskou republikou a Velkou Británií, jež nahrazovalo Anglo-irskou smlouvu. Prvně jmenovaná země poprvé od roku 1937 oficiálně potvrdila, že Severní Irsko je nedělitelnou součástí Spojeného království. Změna tohoto stavu je podle obou signatářů možná jen se souhlasem většiny jeho obyvatel a obyvatel Irské republiky, vyjádřitelným jedině na základě dvou oddělených lidových hlasování. Obě vlády dále uznaly, že obyvatelé Severního Irska mají jako jednotlivci nezadatelné právo považovat svou nacionální identitu buď za britskou, nebo za irskou, anebo za obojí, čímž by pro ně vznikl nárok na dvojí státní občanství. Britská vláda se zavázala vyškrtnout ze svých ústavních zákonů Zákon o irské vládě z roku 1920, který vyjadřoval teritoriální nárok na Severní Irsko, a irská vláda se zavázala odstranit po referendu ze své ústavy te-

ritoriální nárok na Ulster obsažený v článcích 2 a 3.

První linie dohody řešila způsob severoirské samosprávy. Bylo stanoveno, že Severní Irsko bude mít po 24 letech opět řádnou vládu a parlament, volený na proporcionalním základě. Unionisté přistoupili na to, že obsazování a způsob fungování demokratických institucí se nebude řídit ani většinovým, ani čistě proporcčním principem, takže oběma komunitám bude vyhrazen rovný prostor pro ovlivňování veřejných záležitostí. Výrazem tohoto kompromisu měla být společná vláda katolíků a protestantů a parlament fungující podle zákonů znemožňujících silové přehlasování na základě etnické příslušnosti.

Otázku vztahů mezi Severním Irskem a Irskou republikou řešila linie číslo 2. V té museli ustoupit katolíci, kteří souhlasili s vytvořením „irské dimenze“ odpovídající pouze konfederativnímu a konzultativnímu propojení mezi severem a jihem země. Jeho výrazem se později stala tzv. Severo-jihní ministerská rada (North-South Ministerial Council) pro spolupráci v oblastech společného zájmu. Za sever vysílala do Rady delegaci tamní vláda, jíž asistovali také mimovládni zástupci obou komunit, za jih vládla irská. Oba tyto subjekty a jejich parlamenty měly právo veta, takže Rada sama o sobě byla jen místem setkávání. Jedině, čím nacionalisté mohli unionisty na stálém fungování Rady zainterесovat, tak byla hrozba, že v případě pádu Rady padne i ulsterská samospráva.

Ve třetí linii smluv se britská a irská vláda dohodly na pokračování institucionalizace vzájemných vztahů, zaměřené na společný zájem v Severním Irsku.

Britská vláda tak znovu potvrdila, že irská vláda má právo do severoirských záležitostí hovořit formou konzultací i na nejvyšší úrovni. Irové směli toto právo realizovat na půdě tzv. Britsko-irské rady (British-Irish Council), jejíž existence odrážela Blairovy úmysly rozvolnit britskou unii. Kromě zástupců britské a irské vlády v Radě směli dvakrát ročně obeslat její zasedání také představitelé samospráv Walesu, Skotska, ostrova Man a ostrovů v kanále La Manche. Významnějším fórem pro Iry byla ale tzv. Britsko-irská mezivládní konference (British-Irish Governmental Conference), navazující na totožně pojmaný způsob spolupráce, jaký mezi oběma vládami institucionalizovala Anglo-irská smlouva. Náplní budoucích pravidelných irsko-britských setkání na mezivládní úrovni se měly stát diskuse nad všemi záležitostmi vyňatými z kompetencí severoirské administrativy (justice, bezpečnost) a bdění nad dodržováním Belfastské dohody.

Ke komplexu smluv byly v jejím rámci připojeny ještě dohody mezi Velkou Británií a Irskem týkající se dalšího vytváření právního prostředí v Severním Irsku i Irsku, odzbrojení, práce bezpečnostních složek a způsobu propouštění vězňů. Podle Belfastské dohody měla britská vláda v budoucnu dohlédnout na důslednou implementaci mezinárodních i chybějících domácích právních standardů na ochranu politických práv, postarat se o efektivní fungování Komise pro rovné příležitosti v zaměstnání a pracovat na zlepšení ženských práv a ekonomickém rozvoji provincie. Dohoda Britům také uložila, aby podpořili neoficiál-

ní užívání irštiny a nedopustili diskriminaci národnostní symboliky stejně jako její využívání k provokacím.

Otázka odzbrojení paramilitaristických organizací byla již před podpisem Velkopáteční dohody i po něm velmi citlivou záležitostí. Signatáři dohody, mezi nimi i Sinn Féin a malé loajalistické frakce zastupující UDA a UVF, se zavázali, že odzbrojení skončí do 2 let po konání referenda o nové smlouvě v Ulsteru a změně článků 2 a 3 irské ústavy v republice. Aby obě vlády PIRA povzbudily, zavázaly se k co nejrychlejší normalizaci bezpečnostních opatření (stahování britské armády, změna legislativy). Ještě vstřícnějším gestem bylo písemně vyjádřené odhodlání irské a britské vlády začít urychleně propouštět republikánské i loajalistické vězně.

Uzavření Belfastské dohody bylo v severoirské otázce historickým kompromisem. Na úrovni vztahů mezi Irskem a Británií byly odstraněny ústavní normy petrifikující nezadatelné teritoriální nároky, na úrovni vztahů mezi katolíky a protestanty došlo k dohodě o společné vládě a „irské dimenzi“. Od této chvíle se Severní Irsko stalo územím se sporným ústavním statutem, o jehož budoucnosti mohou rozhodnout výhradně jeho vlastní obyvatelé. Severoirská otázka tak je po dlouhých desetiletích konečně s větší či menší dávkou upřímnosti signatářů právně a politicky objektivována.

Aby tohoto výsledku dosáhly, musely téměř všechny zúčastněné strany připustit další ústup ze svých původních stanovisek. Patrně nejsnazší to bylo pro Velkou Británii, která ztrátu svých pozic v Ulsteru,

symbolizovanou vyškrtnutím Zákona o irské vládě, příliš neoplakávala. Větší „obětí“ byla rezignace na teritoriální nárok na severní území pro Irskou republiku, za souhlas unionistů se vstupem katolíků do vlády jí ale stála. Nejbolestivěji se kompromisy rodily mezi politickými stranami. Pro UUP byla dohoda o připuštění katolíků do vlády a o konfederálním typu ministerské rady pro ostrovní spolupráci maximem, dále nebyla ochotna kvůli míru zajít. Víze realizace Rámcových dokumentů, pokud šlo o „irskou dimenzi“, pro ni byla zcela nepřijatelná a podíl katolíků na vládě musel být kvůli voličům i agresivní DUP vykopen zrušením článků 2 a 3 irské ústavy. Formálně vzato byla UUP úspěšnější stranou smlouvy, Trimble však nemohl zastříti fakt, že kdysi plně vyživované mateřské pouto mezi Severním Irskem a Velkou Británií bylo Belfastskou dohodou definitivně přerušeno.

Pro SDLP byla Belfastská dohoda, jíž vyvrcholila kariéra stárnoucího Johna Huma, mírným zklamáním. Strana tradičně Inula k výraznějšímu typu „irské dimenze“ a o nutnosti připuštění katolíků do vlády vůbec nepochybovala. Nakonec se v otázce celoirských institucí musela sklonit před neústupností Unionistické strany a vzít zavděk ještě před několika málo lety těžko představitelným ústupkem UUP v druhé otázce i celkovou dikcí smlouvy. Ta i přes dílčí neúspěch nacionalistů potvrdila, že řešení severoirského problému byla SDLP svými teoriemi vždy nejbližší. SDLP mohla jen doufat, že tak budou uvažovat i Sinn Féin a PIRA.

Pro tyto organizace byla Belfastská dohoda v zása-

dě neúspěchem. Britové zůstávali v Irsku a garantovali unionistům jejich právo veta. Průnik Irské republiky do záležitostí Ulsteru se nepodařilo institucionalizovat ve výraznější formě. Jak ale po podpisu smlouvy řekl Martin McGuinness, republikáni v odchod Britů již delší dobu nedoufali. Neústupnost UUP bylo možné překonat jen válkou, a tak nakonec PIRA, přesvědčená o maximálním vypětí daných možností všech stran smlouvy, s dohodou vyjádřila souhlas. Poprvé totiž uvěřila, že Británii a Severní Irsko pojí již jen záruky garantující referendum a že katolíci budou mít pevně zaručenou možnost politického sebevyjádření. Za těchto okolností, k nimž patřil i britsko-irský závazek zaručující propouštění vězňů, strategové PIRA uvěřili, že sjednocené Irsko je již jen věcí času, v němž se udří vyšší stupeň natality mezi severoirskými katolíky.

Velkopáteční dohoda byla podepsána v atmosféře nedůvěry a podezírání. Kromě Irské republiky, Velké Británie a do určité míry SDLP museli všichni její zbývající signatáři sáhnout k neupřímným kompromisům, ospravedlnitelným jedině vidinou míru. DUP smlouvu odmítala, PIRA i lojalističtí paramilitaristé byli ozbrojeni a ve střehu. Za takovéto situace bylo – i přes značnou mediální euforii, jež podpis dohody provázela – iluzí očekávat, že poziční politická hra ustane. Naopak. Podpis smlouvy se ukázal být při svém veškerém nepopiratelném významu pouze dohodou o tom, že dva protivníci s nesmiřitelnými světonázory budou v rámci svého boje z praktických důvodů užívat jen politické prostředky a zbraně.

Od roku 1998 až do dnešních dnů se tak politický

vývoj v provincii točí kolem stejné základní osy. Referendum o Belfastské dohodě (v němž mírná většina unionistů hlasovala „pro“ stejně jako naprostá většina nacionalistů) bylo jasným dokladem lidové podpory, jíž se těšily plány politiků, celé následující období však vyplnily spory mezi unionistickými stranami, jejichž mluvčím i nadále zůstávala umírněná UUP, a PIRA o odzbrojení jako podmínce pro rozběh nových institucí. Za cenu enormního úsilí britské a irské vlády, jež severoirské předáky neúnavně povzbuzují k dalším jednáním, nakonec PIRA v roce 2000 po mnoha peripetích souhlasila s principiální možností mezinárodní kontroly nad svými zbrojními sklady, díky čemuž mohly začít všechny instituce začít pracovat. Následovaly dva akty složení zbraní, jež uklidnily unionistickou veřejnost. V říjnu 2002 ale severoirská administrativa padla, když na veřejnost pronikly zprávy o tom, že PIRA prostřednictvím úředníků, jež ve vládě působili za Sinn Féin, obdržela informace bezpečnostního charakteru.

Z voleb konaných na konci roku 2003 překvapivě vyšly jako poražené UUP i SDLP, jejichž roli většinových stran převzaly Sinn Féin a DUP stárnoucího, ale stále vitálního Iana Paisleyho. Ten postoj své strany k Belfastské smlouvě sice poněkud změkčil, ale rozběh všech institucí podmiňuje definitivním odzbrojením PIRA, která ovšem zatvrzele odmítá. Její pozice v rámci nacionalistické minority se povážlivě zachvěly na počátku března 2005, kdy její členové v belfastském baru ubodali republikána Roberta McCartneyho Jeho sestry proti PIRA neohroženě vystoupily

a požadují, aby byl případ věrohodně vyšetřen. Rodinu McCartneyových 17. března v Bílém domě přijal i americký prezident George Bush, který PIRA vyzval k rozpuštění a odmítl se setkat s G. Adamsem, jehož Sinn Féin díky případu této vraždy ztrácí svou politickou autoritu.

Závěr

Hlavní příčinou severoirského konfliktu není imperialismus Velké Británie, nýbrž střet irského protestantismu s irským katolicismem. Velká Británie sice nese historickou „vinu“ za příchod protestantů na ostrov, jeho rozdělení z roku 1920 nicméně nevyplývalo z britských „imperiálních intrik“. Rozdělení Irska si vynutil milion protestantů, který rezolutně odmítl sdílet s katolíky jeden autonomní a posléze zcela nezávislý stát. Jinými slovy, hlavní příčinou nestability severoirského regionu a rozdělení Irska na dvě části je po staletí trvajícím hluboký společenský konflikt. Velká Británie je s ním spojována, poněvadž na počátku 20. let 20. století realizovala sporné rozhodnutí o rozdělení Irska, v jehož důsledku separatismus irských protestantů s ohledem na mír podpořila.

Mnohem složitější, i když možná méně podstatnou otázkou zůstává, proč irští protestanté nejsou ochotni sjednocení ostrova připustit a jak lze přesně definovat povahu sporu. Vezmeme-li v úvahu známá fakta, že protestanté odvozují svůj prapůvod ve Skotsku a v Anglii, vztahují se výhradně k britské kultuře, udržují endogamii a odlišují se od katolíků i nábožensky, vychází jako „diagnóza“ konfliktu klasické etnické střetnutí. Jak ale vysvětlit hlubokou náboženskou symboliku, jež je atributem tohoto konfliktu? A do jaké míry je vůbec tento konflikt náboženské povahy? V kapitole „Nacionální otázka na počátku 20. století“ jsem vyjádřil názor, že zvyk rozdělovat obyvate-

le Irska na katolíky a na protestanty se pevně zakořenil v 17. a 18. století, kdy britští kolonisté přišli do Irska jako nová vládnoucí třída. Ve středověku, kdy Irsko dobývali Anglo-Normané, které od gaelských Irů ještě neodlišovalo jiné náboženství, docházelo k relativně hluboké vzájemné komunikaci. Z Anglo-Normanů se postupně stali Staroangličané, kteří často přijímali gaelskou kulturu. I když tento proces trval velmi dlouho a i když existují důkazy o silné řevnivosti ještě z 15. a 16. století, neocitly se gaelská a „staroanglická“ kultura v nesmiřitelné kolizi.

K té mezi gaelskými Iry, Skoty a Angličany došlo až po nástupu protestantismu a po profilaci Velké Británie jako evropské mocnosti. Z hlediska Irů totiž Britové v 16.–18. století pokračovali v dalším znevolaňování jejich země, k čemuž ještě přidali „kulturní útok“ v podobě stíhání katolicismu. Právě tehdy se Irové, opírající se o dlouhou katolickou tradici, přimkli k církvi natolik, že se jim de facto stala „náhražkou“ za možnost realizovat svou etnickou suverenitu běžným způsobem. Tato doba značně přispěla k silně katolickému výrazu moderního irství. Religiózní „nálepku“ ale dostali také kolonisté.

Angličanům a Skotům – na rozdíl od katolíků – na jejich náboženství nikdo neútočil, problémem se nicméně stávala jejich etnická příslušnost. Katolíci byli téměř postaveni mimo zákon, v Irsku se ale opírali o svou dlouhou tradici. Kolonisté naproti tomu postupně přestávali být autentickými Skoty a Angličany, Iry se ale stát také nemohli – a ani nesměli, neboť ti se identifikovali s katolicismem. Tak došlo i u pro-

testantů k „poruše identity“, a proto se smířili s tím, že v irském kontextu je jejich identita definována příslušností k církvi, přičemž v širším kontextu zůstali Brity, Skoty či Angličany. Paradoxní je, že ačkoli se protestanté v Ulsteru museli a dodnes musí vymezovat vůči katolíkům na náboženském základě, lze pochybovat o tom, že jejich církve se zbytkem společnosti prorostly tak spontánně a tak hluboko, jako je tomu u katolíků.

Shrneme-li předchozí řádky, můžeme konstatovat, že bezprecedentní přítomnost náboženského prvku v principu rozdělení nejprve irské a posléze jen severoirské společnosti je dána dvěma základními faktory. Prvním byl způsob, jakým na katolicismus zaútočili Britové v 16.–18. století. Původní gaelské obyvatelstvo v tomto období ještě více spojilo svou etnickou identitu s katolickou církví a začalo samo sebe chápat jako katolický národ. Druhým faktorem byla skutečnost, že do Irska ve zmíněném období přicházeli britští kolonisté, kteří se zpočátku od „domorodců“ odlišovali jak etnicky, tak nábožensky a nesměli se s nimi „mísit“. V místech, kde docházelo ke kontaktům mezi kolonisty a původními obyvateli nejčastěji, tedy v Ulsteru, obě komunity až do dnešního dne svou svébytnost projevují nikoli přihlášením se k sekulárním symbolům státnosti, nýbrž k církvím, jež tuto symboliku nahrazují i doplňují. Zatímco ale katolíci v měřítku celého Irska, včetně Ulsteru, své přimknutí se k církvi chápali spíše jako protibritské vymezení, protestanté v Ulsteru se nábožensky vymezili jen proti katolíkům. V podstatě lze říci, že irský i severoirský

katolicismus nesouvisí s ulsterskými protestanty do takové míry, do jaké irský protestantismus souvisí s katolíky.

Přesto ale není otázka po míře náboženskosti konfliktu v Severním Irsku „zcela“ zodpovězena. Jak irští katolíci, tak irští protestanté mohou z historických důvodů přičítat více podíl na spáse svých národních komunit. Již jen tento samotný fakt dodává jejich konfliktu náboženskou příchuť. Přibližně čtvrt tisíciletí po ukončení evropských náboženských válek je ale nutné rozlišovat mezi teologickou složkou sporu a kulturními rozdílnostmi, vycházejícími z odlišné náboženské tradice.

V tomto ohledu lze říci, že definice kritérií nábožensky motivovaných argumentů proti sjednocení Irska nejvíce naplňují Ian Paisley a jeho strana DUP, svázaná s malou tzv. Svobodnou presbyteriánskou církví. Pro ideology strany je Irská republika „vtělením Říma“ a papeženství, pročež z pohledu extrémních presbyteriánů naplňuje poslání Antikrista na Zemi. Pro větší část protestantské populace však nemají argumenty vyjadřující odpor k jednotnému Irsku tak jednoznačně náboženské zabarvení. Připomenuli kapitolu „Nacionální otázka na počátku 20. století“, mohu se dokonce zmínit o téměř vyrovnaném podílu argumentů kulturních a ekonomických. Ty sice často souvisejí s rolí katolicismu v jihoirské společnosti, ale – na rozdíl od Paisleyho teorií – neimplikují vlastní požadavky na klerikální ráz státu. Protestantská společnost se jako celek hlásí k britské identitě a adjektivum protestantská užívá v jen kontextu Severního Irska,

kde musí maximálně exponovat hloubku své kulturní odlišnosti.

Pokud jde o katolíky, jejich způsob života je náboženskými rituály silně ovlivněn, což je mimo jiné patrné i na jejich častější návštěvě kostelů ve srovnání s protestanty. Katolická církev již nehraje ani v Irské republice, ani mezi ulsterskými katolíky politicky tak silnou úlohu jako před 50 lety, ale pouto mezi ní a společností je stále silné. Zřetelná je také snaha církve prosazovat své celosvětové zájmy a nadřazovat je nad zájmy národní. Na druhé straně je zjevné, že irská katolická církev není schopna vést hysterickou kampaň proti protestantům ve sjednoceném Irsku. Katolíci v Severním Irsku se jako politické společenství vůči britské jurisdikci vždy vymezovali národnostně, nikoli úzce jako náboženská minorita. Stejně se chovala i katolická církev v Severním Irsku.

Nacionalisticko-katolická menšina i protestantsko-britská většina disponují dvěma mody sebeurčení. Ve vzájemném vztahu nejsou, ani přes dodržování endogamie, jejich etnické a nacionální odlišnosti natolik výrazné (problém identity protestantů jako postkoloniální komunity, neexistence jazykové bariéry), aby se vůči sobě mohli vymezovat v etnických termínech. Potřebou rozlišení ale obě komunity kvůli náboženským a kulturním rozdílům disponují, a proto se rozeznávají podle náboženského klíče, který je u většiny z nich zároveň klíčem k jejich preferovaným nacionálním identitám. Mimo Ulster se příslušníci obou komunit většinou hlásí k sekulárnímu irství (katolíci i určité procento protestantů) nebo k britství (většina protestan-

tů, menšina katolíků), popřípadě k identitě obyvatel Ulsteru. Míra překrytí etnické a náboženské identity se tak odvíjí od vzájemného vztahu, respektive od vzájemného konfliktu. V jeho rámci preferuje otevřeně náboženskou rétoriku jen menšina protestantů. Dějinně i faktické propojení obou societ s jejich církvemi nabylo ale takového rozsahu, že jejich vzájemný konflikt nelze označit za jednoduše etnický. Ze všeho nejvíce se zdá, že aniž by si to plně uvědomovali, severoirští katolíci a protestanté se upřímně modlí nejen kvůli duchovní, ale také kvůli národní spáse, mezi nimiž již nelze rozlišit.

Závěrem ještě několik poznámek k důležitým politickým aspektům konfliktu. Londýn kdysi Irsko považoval „za své“. Severní Irsko od zbytku ostrova odděloval v době, kdy Velká Británie chápala sama sebe jako nejvýznamnější koloniální mocnost na světě. Jinými slovy, mentální klima ovlivňující britskou zahraniční politiku v roce 1920 je odlišné od klimatu roku 2003. Před 83 lety byli Britové teoreticky připraveni poskytnout Irsku jako celku nejprve „*Home Rule*“, posléze pak i status dominia, ale nikoli úplnou nezávislost. I tak je možno vysvětlit, proč jejich zdráhání vyhovět volání unionistů po vynětí z jednotné irské jurisdikce nebylo takové, jaké podle nacionalistů mělo být. Bylo o to menší, čím větší byla pravděpodobnost nutnosti budoucího vojenského zásahu v rozbouraném autonomním Irsku. Zmíněné okolnosti dělení Irska Brity do určité míry omlouvají, nic ale nemění na skutečnosti, že při něm vycházeli ze své vojenské převahy a vznikající Svobodný irský stát (bezděky) ponížili,

o jejich nezájmu o osud ulsterských katolíků nemluvě.

Britové považovali, a možná dodnes považují, unii s Ulsterem za samozřejmou. Přinejmenším do 70. let 20. století stížnostem katolíků nevěnovali příliš pozornosti a nechali unionisty, aby dávali katolíkům na vědomí, že se nacházejí na britském teritoriu se vším všudy. I současný britský premiér Tony Blair se k unii s Ulsterem hrdě hlásí. O nutnosti přehodnotit samozřejmost vazeb s Ulsterem Londýn přesvědčily až události roku 1969 a pochopitelně PIRA. I tak ale Britové republikánské ideologii dodávali další argumenty, když se po neúspěchu Sunningdale z roku 1974 nepokusili alespoň vytvořit dojem takové nezúčastněnosti, jaký s větším úspěchem navozují v současné době. Vrcholem této éry byl silně prounionistický přístup M. Thatcherové. Celkově nicméně Britové od počátku 70. let prokazovali, že účast Irské republiky na správě Severního Irska pro ně není nepřijatelným principem, takže výtku za přehnanou neústupnost vůči irskému nacionalismu nezasluhují.

Ze všech zastánců práv katolíků v Ulsteru přispěla k výsledku z roku 1998 nejméně Irská republika. Vzhledem k její slabosti, zdrženlivosti k zasahování do britských záležitostí a snad i s ohledem na nechuť přinášet za jednotu ostrova příliš velké oběti tomu ani jinak být nemohlo. Do konce 60. let 20. století Londýn vyšachoval Dublin zcela mimo hru. Irská politika vůči Severnímu Irsku se vyčerpávala připraveností většiny irských politiků odsuzovat Londýn za rozdělení ostrova. Rok 1969 Irsko překvapil ani ne tak logikou toho, co se na severu stalo, jako tím, že od jeho po-

litiků žádal reakci. Následovaly 4 roky, po které Dublin ve vztahu k Ulsteru nezašel za slovní podporu SDLP, za odsudky severoirského režimu a kritiku Britů za jejich přehmaty. Podpora PIRA byla vyloučena jak ze zahraničněpolitických, tak z vnitropolitických důvodů. Poté byl Dublin přizván k podpisu smlouvy v Sunningdale, ovšem po krachu projektu se musel opět stáhnout. Aktivnější než politici byli na počátku 70. let irští mladíci, kteří po stovkách vstupovali do PIRA.

Počátkem 80. let začalo Irsko systematicky propůjčovat svou autoritu nacionalistickým zájmům na severu, a to v rámci politiky tzv. výjimečných vztahů s Velkou Británií. Výsledkem spojeného úsilí dvojbloku SDLP-Dublin byla Anglo-irská smlouva, kterou Dublin definitivně přemohl britský odpor k jeho vlastní účasti na politické hře o Severní Irsko, a nakonec i Společná deklarace, zrozená z britské mírové koketerie, díky které PIRA vyhlásila první přerušení palby. Irský politický management 80. a 90. let působí relativně sevřeným a dynamickým dojmem, což dokládá, že Dublin svou roli v Ulsteru hraje odpovědně. Dynamické angažmá Irské republiky při řešení konfliktu v Ulsteru plně odpovídá jeho příčině a je jedinou zárukou toho, že tamní nacionalisté budou s Brity a protestanty politicky spolupracovat. Severní Irsko je sporným územím a myšlenka sjednocení je legitimní.

Položit otázku po úloze PIRA znamená ptát se po roli, jakou na cestě k Belfastské smlouvě sehrálo násilí, respektive ptát se, zda by uplatňování čistě konstitucionálních prostředků mělo takový efekt, kdyby se SDLP nemohla implicitně spoléhat na vyděračství

PIRA a zpočátku také na agresivní katolické davy. Britové se snažili navodit dojem, že ano. Nicméně je těžké si představit, jak by pouhé proklamace práv na rovnost ze strany katolíků v roce 1970 a v následujícím období Londýn přiměly k urychlenému zavádění nové legislativy a například ke zrušení *B-Specials*. Patrně největší dojem udělaly na Brity etnické nepokoje z roku 1969, které se již nesměly opakovat. Je ale otevřenou otázkou, zda by samotná hrozba opakování etnického vraždění a sebeenergetičtější agitace SDLP v této fázi konfliktu dokázaly Brity přimět až k podpisu dohod ze Sunningdale. Patrně nikoli.

V období od stávků UWC z roku 1974 až po podpis Anglo-irské smlouvy nelze o britské reaktivnosti na násilí páchané PIRA téměř hovořit. Vysvětlit to ale lze spíše obavou z opakování stávků. Londýn byl v této době přesvědčen o nemožnosti momentálního politického řešení. Proto dlouhodobě praktikoval systém přímé správy nad provincií a ještě stále věřil, že PIRA lze vojensky porazit. Stejně neoblomní byli v této době, alespoň pokud jde o představy o řešení konfliktu, i republikáni. Anglo-irská dohoda byla ze strany Londýna více gestem slušnosti (i vypočítavosti) vůči Dublinu a SDLP než vlastní iniciativou, motivovanou možností uchláčení PIRA. Pocit relativního zadosťučinění mohla PIRA mít opět v letech 1990–1993, kdy se po britském vybědnutí konaly v utajení rozhovory o možnosti smíru, které ale skončily neúspěchem. Následovala k PIRA nasměrovaná Společná deklarace, odmítající celý její dosavadní program, a po ní přerušeni palby.

Byla tedy PIRA se svým čtvrt století trvajícím terorem úspěšná? Z hlediska svých původních programových schémat republikáni absolutně neuspěli. Byl uzavřen mír, Sinn Féin zavrhl většinu starých politických dogmat, PIRA odzbrojuje a Britové jsou stále přítomni v Irsku a garantují unionistům právo veta. Přesto ani ozbrojenému, ani politickému republikanismu nelze jistou efektivitu upřít. Za prvé proto, že od počátku 70. let nutil Brity a unionisty k vnitřním reformám a k napravování postavení katolíků. Za druhé proto, že dopomohl SDLP k nezvratnému trvání na nemožnosti řešení konfliktu jen v ulsterském rámci, čímž se nepřímo podepsal i pod Sunningdale a Anglo-irskou smlouvu. Bez hrozby pokračování teroru by SDLP nebyla ani tak aktivní, ani tak „radikální“.

Otázka přínosu PIRA pro mírový proces 90. let je složitější. PIRA si může připsat zásluhu na britské ochotě realizovat i přes odpor unionistů Rámcové dokumenty respektive Belfastskou smlouvu, které redukovaly postavení Londýna v Ulsteru na roli pouhého neutrálního „manažera“. To vše za cenu efektivní rezignace na původní ideály. Celkově lze konstatovat, že PIRA v souboji s Velkou Británií při naplňování svých základních programových cílů neuspěla. Význam jejího násilí byl ale takový, že chtěl-li se ho co nejdříve zbavit, musel nakonec Londýn částečně obejít unionisty a vytvořit z Ulsteru území plně respektující potenciální nacionální ambice katolíků. Problém Britů nikdy ani tolik nespočíval v neochotě pomoci katolíkům jako v obavách z unionistů. Jejich nejsilnější politická strana po mnoha letech nekonstruktivního

negativismu usoudila, že takové kompromisní rozřešení je v zásadě únosné, a souhlasila s ním. Nesmí se však zapomínat, že unionisté by sami od sebe katolíkům tolik jako Londýn neustoupili. Belfastská smlouva je pro ně větší prohrou než pro PIRA. Těžko zodpověditelnou otázkou zůstává, zda by k podpisu smlouvy bylo možno dojít i bez použití násilí a jak dlouho by to trvalo. Od této teze je již jen krůček k závěru. Teror PIRA byl ohavnou noční můrou, jíž za oběť padly stovky nevinných lidí, ale nikdo nemůže popřít principiální legitimitu (když už ne racionalitu) jeho politických cílů a už vůbec ne výsledky, jichž dosáhl.

Mezi pozorovateli a analytiky současného vývoje v Severním Irsku je vesměs rozšířen názor, že mírový proces je nezvratný. Propast mezi katolíky a protestanty nicméně zůstává potenciální hrozbou. Obyvatelé Ulsteru žijí od roku 1997 v míru, i když o drobné incidenty etnické nesnášenlivosti, krvavé vyřizování úctů uvnitř paramilitaristických organizací a výhrůžky odpadlých radikálních republikánů (např. z tzv. Pravé IRA) není nouze. Poziční politická hra plná nedůvěry příliš povzbudivý pohled nenabízí. Ani po 7 letech, jež uplynuly od podpisu Velkopáteční dohody, nedokázaly proponované instituce začít pracovat. Mnohé záleží na ochotě PIRA zcela odzbrojit. Teprve potom se ukáže, jak dalece spolu katolíci a protestanté dokáží spolupracovat.

Jejich jedinými možnostmi v současné době jsou buď vytvoření fungujícího bikomunálního státu, anebo návrat k nicneřešícímu konfliktu. I kdyby se Britové Ulsteru z vlastní vůle vzdali, je představa, že voliči

Demokratické unionistické strany (DUP) a členové Ulsterské obranné asociace (UDA) ochotně (a dost možná i bez násilí) respektují úřady Irské republiky, dosti nereálná. Přinejmenším té do doby, než katolíci v Severním Irsku protestanty populačně přecháší, k čemuž by podle současného trendu porodnosti mělo dojít během několika desítek let, je jednotné Irsko větší potenciální hrozbou pro mír než bikomunální Severní Irsko. Zatvzelenost unionistů proti sjednocení je větší než odpor katolíků (včetně PIRA) ke svazku s bohatou a jejich práva respektující Velkou Británií. Nesoulad a pokračování konfliktu jinými než ozbrojenými metodami je ale třeba očekávat i po osudném referendu.

Katolíci a protestanté budou nuceni žít vedle sebe. Protestanté se obávají katolíků, a ne naopak. Proto by to měli být především oni a Irská republika, kdo se pokusí učinit svou kulturu přístupnější a otevřenější. Je pravděpodobné, že přinejmenším část protestantů nemá o irskou kulturu žádný zájem a irské „námluvy“ bude vnímat jen jako jinou strategii směřující k dosažení sjednocení země. Zdá se ale, že pro velkou část protestantské veřejnosti politická spolupráce v měřítku Severního Irska zcela tabu není. Kromě toho protestanté nemohou ignorovat riziko svého přečíslení a variantu sjednocení ostrova musí vzít na vědomí. Tlak reality by mohl být rozhodující. Především mladší generaci protestantů dost možná nebude konvenovat vyhlídka na neustálé politické třenicе, takže začnou svůj odpor k redefinici Ulsteru jako výhradně protestantské domény postupně oslabovat.